

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему:

**«БОЛГАРСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ. ПОЗИЦІЇ
ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПАРТІЙ БОЛГАРІЇ ЩОДО УКРАЇНИ
(ЛЮТИЙ 2022 - ЛЮТИЙ 2025)»**

Виконав:

студент 4 року навчання

спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Гавріш Володимир-Назарій Валерійович

Керівник

Гош Мрідула

доцент, PhD,

доцент кафедри міжнародних відносин

КИЇВ 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН ТА ПОЗИЦІЮВАННЯ ПАРТІЙ	9
1.1. Дослідження позиціювання політичних партій: визначення ключових понять та методів	9
1.2. Політичні партії в міжнародних відносинах: теоретичні рамки дослідження	15
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ ПАРТІЙ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: КЕЙС БОЛГАРСЬКИХ ПАРТІЙ	20
2.1. Дослідження зовнішньополітичного позиціювання партій Болгарії в контексті ЄС	20
2.2. Історичний контекст сучасної болгарської політичної ситуації.....	24
2.3. Зовнішньополітичне позиціювання болгарських партій в контексті допомоги Україні	30
РОЗДІЛ 3. ПАРЛАМЕНТСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ БОЛГАРІЇ ТА ЇХНЄ ПОЗИЦІЮВАННЯ ЩОДО УКРАЇНИ	37
3.1. Болгарські політичні партії представлені у парламенті: спроба класифікації та оцінки через інтерв'ю експертів	37
3.2. Проукраїнські політичні партії Болгарії	42
3.3. Проросійські політичні партії Болгарії	54
3.4. Популістичні політичні партії Болгарії.....	61
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ	84
АНОТАЦІЇ.....	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. АЗП — Аналітика закордонних політик (Foreign Policy Analysis);
2. АКРС — Альянс Консерваторів та Реформістів у Європі (Alliance of Conservatives and Reformists in Europe, ECR);
3. АЛДЄ — Альянс лібералів і демократів за Європу (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE);
4. АПС — Альянс за права і свободи;
5. БСП — Болгарська соціалістична партія;
6. “БСП — Об’єднані ліві” — “Болгарська соціалістична партія — Об’єднані ліві”;
7. ГЕРБ-СДС — ГЕРБ — Союз демократичних сил;
8. ДБ — Демократична Болгарія;
9. ДПС — Рух за права і свободи;
10. ЄНП — Європейська Народна Партія (European People’s Party, EPP);
11. ЄСН — Європа Суверенних Націй (Europe of Sovereign Nations, ESN);
12. ІТН — “Є такий народ”;
13. КП — Компаративні політики (Comparative Politics);
14. “МЕЧ” — Мораль, Єдність та Честь;
15. ОЄ — Оновити Європу (Renew Europe, RE);
16. ПП — “Ми продовжуємо зміни”;
17. ПП-ДБ — “Ми продовжуємо зміни — Демократична Болгарія”;
18. ППП — Політичне позиціонування партій;

У дослідженні використані українські правила транслітерація імена вчених, власних назв політичних партій або їхній переклад українською мовою.

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році потрясло сприйняття світової безпеки та безпосередньо вплинуло на політичну ситуацію в країнах Європи, зокрема Болгарії. В цій країні питання російсько-української війни стало наріжним каменем серед політиків: ті, хто за підтримку України та введення санкцій проти Росії й ті, хто проти підтримки України та за покращення відносин з Росією.

Актуальність: Більшість з партій Болгарії, які є предметом цього дослідження, конкретно не зазначали свою позицію відносно України та межі допомоги, за яку вони будуть готові проголосувати в контексті російсько-української війни. Це має значення для формування підходів і стратегій комунікації перемовин; формування реалістичних цілей і домовленостей. Окрім цього, наявні дослідження з цієї теми закінчуються 50 скликанням Народних зборів Болгарії, тоді як з жовтня 2024 року почало свою діяльність 51 скликання парламенту та з січня 2025 року почав працювати черговий уряд Росена Желязкова, котрий підтримали чотири партії парламенту.

Розуміння позицій болгарських парламентських політичних партій, в контексті війни Росії проти України, є важливим у питанні формування зовнішньої політики між Болгарією та Україною. Зокрема через те, що у Болгарії, як країни з парламентською системою управління, безпосередньо Народні збори (законодавчий орган) визначають вектор Болгарії в питанні міжнародних відносин та договорів, голосують за надання фінансової, гуманітарної та воєнної допомоги й мають можливість впливати на прийняття рішень на національному рівні, на рівні НАТО та ЄС. Дане дослідження покликане виявити причини й простір для реалізації спільних інтересів як на міжпартійному рівні всередині самої країни, так і на міждержавному рівні Болгарії та України. Це допоможе у процесі визначення реалістичних цілей, в яких будуть зацікавлені та залучені вищезазначені сторони.

Проблема: В рамках досліджень сучасної болгарської політики існує прогалина в знаннях щодо конкретних позицій та динаміки їхніх змін або тенденцій болгарських парламентських політичних партій в контексті підтримки України під час російсько-української війни.

Дослідницьке питання: Чи підтримують болгарські парламентські політичні партії Україну в контексті російсько-української війни? Якщо так, то які партії та яку допомогу Україні вони готові надавати під час голосувань парламенту і якщо ні, то які та чому?

Об'єкт дослідження: Болгарсько-українські відносини у період після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році до кінця лютого 2025 року.

Предмет дослідження: Позиції болгарських парламентських партій щодо болгарсько-українських відносин у контексті війни Росії проти України.

Мета дослідження: Визначити позиції болгарських парламентських політичних партій щодо України в контексті російсько-української війни.

Завдання:

- Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження українсько-болгарських відносин та позицій парламентських партій Болгарії;
- Охарактеризувати парламентські політичні партії Болгарії згідно з їхніми офіційними документами, маніфестами, офіційними заявами, попередніми дослідженнями болгарських науковців з цієї теми та результатами інтерв'ю з експертами болгарської внутрішньої і зовнішньої політики;
- Класифікувати болгарські парламентські політичні партії у блоки, відносно їхнього зовнішньополітичного спрямування; також у рамках фракцій Європарламенту;

- З'ясувати попередню позицію парламентських політичних партій Болгарії, заяви політиків, голосування партій під час засідань парламенту тощо щодо російсько-української війни після лютого 2022 року;
- Встановити межі максимальної та мінімальної допомоги, яку парламентські партії Болгарії готові надавати Україні під час голосувань у національному парламенті та у Європарламенті;
- Виявити та заповнити прогалини щодо позицій політичних партій, представлених у парламенті, в контексті російської війни проти України у проміжку з лютого 2022 року до лютого 2025 року.

Методологія дослідження: Основним методом дослідження є аналіз літератури. В емпіричній частині роботи для виявлення специфічних ознак позицій партій, у роботі було використано контент-аналіз офіційних документів політичних партій та результатів голосувань парламенту. Для збору даних, також були застосовані якісні методи, а саме, проведені напівструктуровані інтерв'ю з експертами у сфері болгарської внутрішньої та зовнішньої політики.

У рамках дискурсного аналізу було використано інструмент політичного позиціонування партій, який дозволяє: категоризувати політичні партії, їхніх політиків, підв'язати парламентські політичні партії Болгарії до ідеї підтримки України в контексті російсько-української війни з моменту повномасштабного вторгнення, розставити партії на уявну площину від тих, які максимально проти та максимально за підтримку України, побачити різницю та конфлікт між їхніми позиціями з цього питання, а також наскільки стійкою є групова свідомість у політичних партіях по цьому питанню.

Дослідження спирається на широку базу джерел, включаючи офіційні документи парламентських політичних партій Болгарії, вільнодоступні результати голосувань Народних зборів Болгарії, публікації інтерв'ю та заяв політиків у медіа та офіційних вебсторінках, попередні дослідження болгарських науковців на

тематику політичних партій Болгарії, а також глибинні інтерв'ю з болгарськими експертами у сфері болгарської внутрішньої та зовнішньої політики.

В межах дослідження було використано новітні публікації авторів у сфері міжнародних відносин, включаючи: публікацію щодо політичних партій у міжнародних відносинах авторства Т. Рауніо та В. Вагнера, яке було опубліковано у 2024 для “The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis”; публікацію 2023 року авторства Т. Калейнської про політичну кризу в Болгарії, яка розпочалась з 2021 та досі впливає на політику країни; публікацію Ж. Кромбуа від 2025 року для “Cambridge Review of International Affairs”, в якій детально розглядаються політичні партії Болгарії в контексті російсько-української війни; публікацію 2025 року авторства Дж. Ноннемахера для “British Journal of Political Science”, де розглядається термін “партійних родин” на прикладі груп Європарламенту.

Крім того, кваліфікаційна робота спирається на працю дослідників Ед. Янсена, Дж. Шелтенса, Х. Молледа та С. ван дер Стаака “The Policy Positioning. Tool for Political Parties” та працю Й. ван Горпа “Ideas And The Study Of Political Parties: The Added Value Of The Discursive Institutional Approach”, який зокрема посилається на дослідницю В. Шмідт. В межах цих робіт, автори розглядають питання та рамки дослідження політичного позиціонування партій, які були використані в цій кваліфікаційній роботі, в межах третього розділу. Для проведення інтерв'ю з експертами було використано роботу Н. Фокса “Using Interviews in a Research Project”. Для контент-аналізу було застосовано роботу дослідниць М. Уайт та Ем. Марш “Content Analysis: A Flexible Methodology”.

В межах дослідження **введено у науковий обіг** власні аналітичні записки та публікації автора в періоді 2024 та 2025 років щодо політичних партій Болгарії та їхніх позицій з питань наддержавних організацій та України, зокрема в контексті російсько-української війни. Здійснена класифікації болгарських парламентських політичних партій на основі авторських розробок, що є науковою новизною даної роботи.

Структура дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, джерел та анотацій. Перший розділ присвячений теоретичним засадам дослідження, визначенням основних понять та термінів, пояснення теоретико-методологічних рамок дослідження, обґрунтування методології дослідження. Другий розділ присвячений історичному контексту сучасної політичної ситуації в Болгарії, болгарським парламентським партіям в контексті їхніх позицій у Європарламенті, голосувань в межах національного парламенту та попереднім позиціям парламентських політичних партій щодо допомоги Україні з лютого 2022 року. Третій розділ присвячено діяльності 51 скликання Народних зборів до кінця лютого 2025 року та трьом окремим блокам, на які можна поділити політичні партії представлені у 51 скликанні парламенту Болгарії: проукраїнські, проросійський та популістичні. Окремо в кожному блоці надано інформацію з інтерв'ю з болгарськими експертами у сфері внутрішньої та зовнішньої політики країни щодо відповідних партій в рамках вищезгаданого контексту та результатам контент-аналізу офіційної документації політичних партій, представлених у парламенті. У висновках наведені результати дослідження. В списку використаних джерел перелічені джерела інформації, що були використані. У додатках міститься список експертів, з якими було проведено глибинні інтерв'ю, у тому числі опитувальник та записи з транскриптами інтерв'ю з експертами.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН ТА ПОЗИЦІЮВАННЯ ПАРТІЙ

1.1. Дослідження позиціювання політичних партій: визначення ключових понять та методів

Політичне позиціювання партії, як термін, розуміється і визначається дослідниками по-різному, проте має під собою основні показники та методи визначення приналежності партії до одного чи іншого питання.

Серед таких дослідників, можна виокремити роботу Едді Хаббена Янсена (Eddy Habben Jansen), Джерома Шелтенса (Jerome Scheltens), Хорхе Валладареса Молледа (Jorge Valladares Molleda) та Сема ван дер Стаака (Sam van der Staak), які у своїй роботі “The Policy Positioning. Tool for Political Parties” зокрема спиралися на свій досвід впровадження пілотних інструментів Політичного Позиціювання Партій у Грузії та Перу.

Вони визначили політичне позиціювання партій (далі — ППП) як *інструмент*, який дозволяє створити: “прагматичну категоризацію партій та їхніх кандидатів; мультипартійну колаборацію між акторами парламентських відносин; простір для безпосередньої участі виборців у зміні політик партій; інтрапартійний діалог; публіцизм партій у ЗМІ; комунікаційну стратегію адвокації попередніх заяв політичних партій” (Jansen et al., 2016, с. 15). На думку авторів, цей інструмент може використовуватись як безпосередньо політичними партіями, так і громадськими організаціями для того, щоб виборці краще розуміли, за кого вони голосують (Jansen et al., 2016, с. 15).

Автори окремо зазначають, що інструмент добре демонструє себе в питанні прагматичних поглядів та позицій партій, проте ППП має певні проблеми з політичними партіями, які повністю побудовані навколо особистості (наприклад, очільника) або клієнтелізму (Jansen et al., 2016, с. 19).

Методологію по цьому питанню розширює робота доктора політологічних наук Йоханнес ван Горп (Johannes A.A.M. van Gorp), під назвою “Ideas And The Study Of Political Parties: The Added Value Of The Discursive Institutional Approach”. Посилаючись на інших науковців, Й. ван Горп писав, що для дослідження ППП можуть застосовуватись: *“опитування експертів, контент-аналіз партійних маніфестів, медіа аналіз та опитування загальних думок електорату”* (Germenis & Dinas, 2010, с. 110; Volkens, 2007; як цит. у van Gorp, 2015, с. 16). Він вважає, що завдяки ППП можна *підв’язати партії до ідей та поставити їх на уявну площину, що дозволить побачити різницю та породжений цією різницею конфлікт між партіями* (van Gorp, 2015, с. 16).

Й. Ван Горп підкреслював, що різниця має містити в собі: *“емпіричний елемент, який ідентифікуватиме емпіричний референт цього концепту, соціоструктурні умови; нормативний елемент, який є збіркою цінностей та поглядів, що формують відчуття ідентичності та ролі емпіричного елемента, та який відображає самосвідомість цих соціальних груп; організаційний/біхевіористичний елемент, який є рядом індивідуальних взаємодій, інституцій та організацій, таких як політичні партії, що розвиваються як частина цієї різниці”* (Bartolini & Mair, 1990, с. 215, як цит. у van Gorp, 2015). Дослідник цитував: *“політичні питання та проблеми, що формують цю різницю, мають не просто призводити до конфлікту, але й сформувати стійку групову свідомість або політичні організації, які структурують дискусію та поведінку навколо цих проблем”* (Webb 2002, с. 116, як цит. у van Gorp, 2015).

Науковець визначає основною проблемою підходів цитованих їм науковців сконцентрованість на комбінації політик (англ. policies), які тримають в собі партії, а не на тому, *як вони комунікують свої позиції з публікою* (van Gorp, 2015, с. 16). Він вважає, що якщо партія не здатна ефективно прокомунікувати свою позицію та ідеї виборцям, то виборцю буде складно прикріпити партії до політик (англ. policies), які вони відстоюють (Van Gorp, 2012, с. 17, як цит. у van Gorp, 2015). Цитуючи іншого науковця, Й. Ван Горп продовжує свою думку: *“Політичні партії*

мають з'єднувати лідерів та обраних політиків зі спільними програмами” (Norris, 2005, с. 3, як цит. у van Gorp, 2015), - і якщо політики в рамках самої партії різняться у своїх поглядах, то з'єднання дуже складно досягти, що породжуватиме складність у чіткій комунікації своєї позиції з виборцями (Van Gorp, 2015, с. 16).

За Й. ван Горпом, ППП добре функціонує в межах дискурсивного інституціоналізму, який досліджує, як на дискурс впливають та стимулюють інституційні умови, розділяючи дискурс на координаційний (*спілкування політичних еліт між собою*) та комунікативний (*донесення їхніх позицій до ширшого політичного кола*) (van Gorp, 2015, с. 17).

Доктор Вів'єн Шмідт, на яку посиляється Й. ван Горп, визначала інституціоналізм як: *“загальну концепцію для широкого кола праць з політології, які враховують суттєвий зміст ідей та інтерактивний процес, за допомогою якого ідеї передаються та обмінюються через дискурс”* (Schmidt, 2002; 2006; 2008; 2010, як цит. у van Gorp, 2015, с. 18-19). Дискурсом же є: *“будь-що, що кажуть політичні актори один одному та публіці в їхніх намаганнях створити та легітимізувати політичні програми”*, - і інституційний контекст також є важливим, бо він задає рамки дискурсу (Schmidt, 2002; 2006; 2008; 2010; як цит. у van Gorp, 2015, с. 19).

Види дискурсу можна поділити на прості (одноакторні) та складні (багатоакторні) системи, де прості системи трапляються у країнах з сильною виконавчою гілкою влади та меншою потребою йти на компроміси, і навпаки, у складних системах переважає координаційний підхід через потребу співпраці та компромісів між політичними елітами для досягнення цілей (Schmidt, 2006b, як цит. у van Gorp, 2015, с. 19).

Одне з найновітніших досліджень проведеного у 2024 році, яке торкається теми ППП та було опублікованого у “The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis” професорами політології Тапіо Рауніо (Tapio Raunio) та Вольфгангом Вагнером (Wolfgang Wagner). Ці науковці є авторами великої кількості робіт на

теми парламентаризму, політичних партій та ролі парламенту і політичних партій на зовнішні відносини та конфлікти.

У цій роботі, Т. Рауніо та В. Вагнер визначають, що ППП формується під впливом “структурних та ідейних змін” у партійній системі країни, що може вплинути на зміни у зовнішній політиці (2024, с. 310). Наводячи приклади з праць інших науковців, вони підкреслюють: “уряди мультипартійних коаліцій неминуче призводять до компромісів та імплементації партійних маніфестів в державні програми та політики (англ. policy)” (Raunio & Wagner, 2024, с. 310). Вони також визначають: “міжнародні альянси та зобов’язання політичних партій також впливають та обмежують рамки їхніх політик” (Massie, 2016, як цит. у Raunio & Wagner, 2024, с. 310).

Через це, в роботі буде враховано приналежність Болгарії до міжнародних альянсів та договорів (зокрема НАТО та ЄС), приналежність політичних партій до наддержавних об’єднань та організацій.

Інтерв’ю в цій роботі будуть реалізовуватись спираючись на працю “Using Interviews in a Research Project” доктора соціології Ніколаса Фокса (Nicholas Fox).

Він звертає увагу на різні методи проведення інтерв’ю та розділяє інтерв’ю на: неструктуровані, напівструктуровані та структуровані; індивідуальні та групові інтерв’ю; інтерв’ю віч-на-віч або дистанційними засобами зв’язку (Фох, 2000, с. 1-5). Наводиться різна методологія збору респондентів, категорії респондентів та приблизні кількості респондентів, які будуть репрезентативними для кількісного дослідження, для глибинних інтерв’ю з метою занурення у конкретну тему (Фох, 2000, с. 7-8).

Напівструктуровані індивідуальні інтерв’ю, з-поміж трьох видів інтерв’ю — є релевантним для проведення цього дослідження. Такі інтерв’ю є ефективними, коли немає можливості зібрати широку вибірку респондентів та немає можливості підготувати список кодифікованих та стандартизованих відповідей (Фох, 2000, с. 3).

В межах вищезгаданих робіт щодо ППП, інтерв'ю будуть проведені через дистанційні засоби зв'язку (відеодзвінок та електронну пошту). Це будуть напівструктуровані індивідуальні інтерв'ю, які в основному будуватимуться на відкритих запитаннях. Експерти для напівструктурованих інтерв'ю були обрані на основі відомості про їхні наукових публікацій, дотичні до теми даної роботи. Також були залучені експерти, з якими була попередня співпраця з проєктів аналізу зовнішньої політики.

Контент-аналіз в цій роботі буде реалізовуватись за роботою 2006 року “Content Analysis: A Flexible Methodology” асоційованого професора Університету Меріленду у Коледж-Парку Мерілін Домас Уайт та доктора інформаційних наук Емілі Марш.

М. Уайт та Ем. Марш, посилаючись на іншого дослідника Клауса Кріппендорффа, визначають контент-аналіз як: *“метод для досліджень, який використовується для створення відтворюваних та обґрунтованих висновків з текстів або інших змістовних матеріалів щодо в межах їхніх контекстів”* (Klippendorff, 2004, як цит. у, White & Marsh, 2006, с. 23-27). Дослідники, які застосовують контент-аналіз, використовують *аналітичні конструкції*, щоб перейти від тексту до відповідей на дослідницькі питання, при цьому тексти та контексти є логічно незалежними й дослідники роблять висновки з однієї області до іншої (з текстів до контекстів) (White & Marsh 2006, с. 27). Дослідниці додають, що аналітичні конструкції можуть походити з вже наявних теорій та практик, досвіду або знань експертів та попередніх досліджень, а також підкреслюють: *“висновки можна зробити про комунікатора, ідеї чи тексту; ситуації, що оточує його створення — включаючи соціокультурний бекграунд — та/або ефект ідеї”* (Klippendorff, 2004, як цит. у, White & Marsh, 2006, с. 27).

За М. Уайт та Ем. Марш, найважливішим при зборі інформації є те, щоб зібрана інформація надавала корисні докази для перевірки гіпотез або надання відповіді на дослідницькі питання, а хороший текст, для використання у контент-

аналізі, має послуговуватись правилам граматики та створювати цільну ідею; має мати сенс (White & Marsh, 2006, с. 27-28).

М. Уайт та Ем. Марш визначають, що контент-аналіз в рамках якісного дослідження може відбуватись (Klippendorff, 2004, як цит. у White & Marsh, 2006, с. 34):

1. Відбором тексту, у сенсі вибору того, що є релевантним;
2. Розділення тексту на окремі одиниці, у сенсі розрізнення слів чи речень та використання цитат, чи прикладів;
3. Контекстуалізацією прочитаного у світлі обставин навколо тексту;
4. Тримаючи в голові конкретні дослідницькі питання.

Авторки пишуть, що головною метою аналізу *завжди має бути надання відповіді на дослідницьке питання*, з урахуванням можливих трансформацій, які могли зазнати початкові питання; створення складеної картини досліджуваного явища, яке обережно включає в цю картину контекст, ситуації та теоретичні конструкти (White & Marsh, 2006, с. 39).

Враховуючи методологію аналізу ППП, яка також передбачає дослідження маніфестів партій та медіа джерел, буде застосовано методологію, описану М. Уайт та Ем. Марш під час роботи з цими джерелами інформації.

1.2. Політичні партії в міжнародних відносинах: теоретичні рамки дослідження

У цьому підрозділі буде розглянуто питання того, чи можна розглядати партії як акторів міжнародних відносин, що є важливим для дослідження болгарських партій у цій роботі.

За Т. Рауніо та В. Вагнером (2024), законодавча гілка влади та політичні партії є ключовим елементом внутрішньої політики у ліберальних демократіях (с. 305). Цитуючи Ентоні Кінга, автори пишуть: *“законодавча гілка влади та політичні партії тісно переплетені з демократичною політикою та, почасти, у країнах парламентської форми управління, поєднують в собі як законодавчу, так і виконавчу владу, коли партія з найбільшою кількістю місць у парламенті формує свій уряд”* (King, 1976, як цит. у Raunio & Wagner, 2024).

Дослідники підкреслюють: *“зміни у світовому порядку після закінчення Холодної Війни, особливо у країнах ЄС, дозволили політичним партіям окремих країн та їхнім депутатам парламенту мати більше впливу на міжнародну політику чим коли-небудь до цього”*, - зокрема, вони можуть обійти керівництво їхньої країни та сформувати транснаціональні мережі та інші закордонні контакти з політиками, які поділяють їхній світогляд (Raunio & Wagner, 2024, с. 305-306).

Т. Рауніо та В. Вагнер (2024) також зазначають, що в сучасному світі аналітики КП досліджують законодавчу гілку влади (парламент) та партії окремо, тоді як аналітики АЗП дотримуються принципу *“краю води”*¹, який для них є бар'єром демократичних політик (с. 305).

До цього, науковці міжнародних відносин та АЗП керувались реалізмом у своїй інтерпретації світової політики, країни вважались унітарними акторами

¹ Повна фраза: *“We must stop partisan politics at the water's edge”*, «ми маємо зупинити партійні політики (чвари) коли опиняємося на краю безодні» - сенатора Arthur Vandenberg в контексті Доктрини Трумена та означає, що різні партії мають об'єднатись, коли питання доходять до зовнішньої політики країни.

міжнародних відносин, інтереси яких будувались під впливом історичних подій, геополітикою та міжнародною системою (Tarjo & Wagner, 2024, с. 310). Одним з виключень можна назвати науковців АЗП з США, які досліджували Конгрес та фактори, які впливали на формування зовнішньої політики з боку Республіканської та Демократичної партій, тоді як науковці КП хоч і аналізували партії в контексті ЄС, але не більше (Raunio та Wagner, 2024, с. 306-310).

Для повноти дослідження, у цій роботі будуть розглядатись: парламентські політичні партії Болгарії; їхні окремі представники; вплив політичних партій на формування парламентських коаліцій, уряду та зовнішньої політики.

Т. Рауніо та В. Вагнер (2024) вказують, що вже після закінчення Холодної Війни, питання політичних партій та парламенту розглядалось науковцями міжнародних відносин у контексті ідеї “Демократичного миру”, за якою країни-демократії майже завжди воюватимуть між собою (с. 306-308). Дослідники визначають, що законодавча гілка влади, як інституція з повноваженнями впливати на виконавчу гілку влади, “дозволяла виграти час для знаходження мирного урегулювання конфлікту замість застосування сили” (Russett, 1993, с. 38, як цит. у Raunio & Wagner, 2024).

Науковці також посилаються на Гері Кінга, який підкреслював важливість дослідження законодавчо-виконавчих відносин в питанні гіпотези “інституціональних обмежень”, яка пояснювала б різницю між демократіями та не демократіями, а також демократій між собою; впливу законодавчої гілки влади на формування зовнішньої політики (King, 1994, як цит. у Raunio & Wagner, 2024). За результатами досліджень інших науковців, ця гіпотеза не була однозначно доведена, як і статус законодавчої гілки влади як незалежного гравця, який міг накладати вето на рішення іти воювати з боку виконавчої гілки влади (Raunio & Wagner, 2024, с. 306). Дослідники також зазначили, що у роботах науковців Пітерсон, Ауерсвальда та Ельман можна було побачити більшу готовність законодавчої гілки влади дослухатись до вимог народу вирішити конфлікт силовим шляхом, ніж виконавчої гілки влади (Peterson, 1996; Auerswald, 1999; Elman, 2000,

як цит. у Raunio & Wagner, 2024). Проте були й нетипові випадки, описані дослідниками Каарбо та Кенелі, коли парламент блокував рішення виконавчої гілки влади про початок бойових дій, але такі випадки відбуваються, тільки коли партії внутрішньо розділені (Kaarbo & Kenealy, 2017, як цит. у Raunio & Wagner, 2024, с. 307).

Науковці підкреслюють обмеження можливостей у винесенні рішень виконавчої гілки влади з боку законодавчої, особливо при існуванні панівної більшості у парламенті, що створює каузальний зв'язок між внутрішньою та зовнішньою політикою країни, та іноді втручання сильного парламенту демонструє позитивні ефекти для виконавчої гілки влади (Raunio & Wagner, 2024, с. 308-310). Томас Шеллінг назвав це *“Гіпотезою Шеллінга”* (Shelling, 1960, як цит. у Raunio & Wagner, 2024), приклад якої надав Роберт Путнам: *“виконавча гілка влади, руки якої зв'язані ратифікаційними процесами парламенту (тобто є місце бути вето парламенту), частіше домовляються на хороші угоди, аніж коли їхні руки розв'язані”* (Putnam, 1988, як цит. у Raunio & Wagner, 2024).

За визначеним періодом цього дослідження, в Болгарії п'ять разів змінювався уряд. З них два рази був тимчасовий технічний уряд, який не формувався парламентською більшістю (прем'єр-міністри Донєв, Главчев). Інші три формувались урядовими коаліціями (прем'єр-міністри Петков, Денков та Желязков). Дослідження окремо розглядатиме кожного з прем'єр-міністрів та буде враховувати діяльність окремих болгарських урядовців щодо України та російсько-української війни.

Серед інших прикладів впливу законодавчої гілки влади на зовнішню політику, Т. Рауніо та В. Вагнер (2024) наводять обов'язковість президента США консультуватись з Конгресом перед тим як виносити будь-яке рішення стосовно міжнародних економічних перемовин та воєнних конфліктів; конгрес має різні інструменти для вимірювання та обговорення цих питань, як внутрішньо, так і публічно, а в Європі дослідження різних науковців демонстрували відмінність у

впливовості на державну політику та компетенціях парламенту від країни до країни (с. 309-310).

На думку Т. Рауніо та В. Вагнера (2024), тема політичних партій як акторів міжнародних відносин *має досліджуватись і надалі, бо наразі ця тема не була повноцінно розкрита* (с. 314-317). Наразі, світові тренди прямують *до процесу парламентаризації зовнішніх відносин*, але варто враховувати баланс сил між законодавчою та виконавчою гілками влади, зокрема деякі парламентарі розуміють потребу автономності виконавчої гілки влади, як і важливість ставити запитання урядовцям і не боятись заперечувати їм (с. 310).

В такому ракурсі законодавчу гілку влади варто розглядати не стільки через призму впливу на політику, скільки форуму для дебатів та обґрунтування рішень (Lord, 2011, як цит. у Raunio & Wagner, 2024), а дебати в рамках парламенту можуть бути “гальмами” або модераторами рішень урядовців; місцем, де партії можуть запропонувати альтернативи та здорову демонстрацію у медіа (Baum & Potter, 2015, як цит. у Raunio & Wagner, 2024, с. 310).

Підсумовуючи, в межах цієї роботи буде застосовано інструмент політичного позиціонування партій, завдяки якому можна підв’язати парламентські політичні партії Болгарії до ідей допомоги Україні в контексті російсько-української війни з лютого 2022 року та поставити їх на уявну площину. Ця площина дозволить побачити різницю та породжений цією різницею конфлікт між ними. Для застосування інструменту політичного позиціонування партій буде використано контент-аналіз офіційної документації та маніфести парламентських політичних партій, окремих заяв парламентських політичних сил та їхніх політиків відносно завдань та цілей дослідження. Також буде застосовувано напівструктуровані індивідуальні інтерв’ю з болгарськими експертами внутрішньої та зовнішньої політики Болгарії, будуючи гайд інтерв’ю відносно завдань та цілей дослідження. Буде окремо звернено увагу на комунікацію болгарських політичних партій щодо їхніх позицій в питаннях з публікою; на дискурс між політичними елітами. Буде

враховано, що інструмент має певні проблеми в роботі з політичними партіями, які повністю побудовані навколо особистості або клієнтелізму.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ ПАРТІЙ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: КЕЙС БОЛГАРСЬКИХ ПАРТІЙ

2.1. Дослідження зовнішньополітичного позиціювання партій Болгарії в контексті ЄС

Американський доктор політологічних наук Джефрі Ноннемахер (Jeffrey Nonnemacher), який спеціалізується на політичних партіях та їхній взаємопов'язаній природі з транснаціональною політикою, в лютому 2025 року опублікував у “British Journal of Political Science” свою роботу “Do Voters Pay Attention to Transnational Politics? Party Positions, Transnational Families, and Voter Perceptions”.

У цій роботі, Дж. Ноннемахер (2025) приділяв увагу сучасній транснаціональній політиці політичних партій Alternative für Deutschland (Німеччина), Rassemblement national (Франція), Partij voor de Vrijheid (Нідерланди) та стверджує, що політичні партії здатні як доєднуватись до “*партійних родин*”, так і відсторонюватись від них задля комунікації з виборцем (с. 1-3). Самі ж “партійні родини” є поєднанням декількох партій різних країн, в яких збігаються ідеологічні, транснаціональні політики та інші якості (Nonnemacher, 2025, с. 2-5). Дж. Ноннемахер дійшов висновків, що, зазвичай, для ідеологічно-поміrkованих “партійних родин”, політичним партіям варто входити або рівнятись на них задля покращення розуміння власних виборців щодо партійних поглядів та позицій політичних сил (Nonnemacher, 2025, с. 17-18).

Це дослідження є важливим для даної роботи, бо болгарські партії активно працюють в рамках Європейського парламенту в складі різних політичних груп Європарламенту, які, за Ноннемахером, підпадають під “партійні родини” (Nonnemacher, 2025, с. 3-4). Тобто, залежно від приналежності партії до політичної групи Європарламенту, можна відповідно визначити ідеологічну лінію та зовнішньополітичну позицію партії відносно України.

Після червневих виборів 2024 року в Болгарії, до Європарламенту потрапили [8]:

- ГЕРБ-СДС (5 депутатів) та ДБ (1) до *Європейської Народної Партії (European People's Party, EPP, ЄНП)*;
- ДПС (3) та ПП-ДБ (2) до *Оновити Європу (Renew Europe, RE, ОЄ)*;
- “Відродження” (3) до *Європи Суверенних Націй (Europe of Sovereign Nations, ESN, ЄСН)*;
- БСП (2) до *Партії Європейських Соціалістів (Party of European Socialists, PES, ПЄС)*;
- ІТН (1) до *Альянсу Консерваторів та Реформістів у Європі (Alliance of Conservatives and Reformists in Europe, АКРС, ECR)*.

В цьому контексті, важливо виокремити роботу науковців European Policy Center, які у червні 2024 року проаналізували маніфести політичних груп Європарламенту на ключові політичні питання, серед яких, зокрема, була оборона (Chihaiia & Majcin, 2024, с. 9) розширення ЄС (Domènech, 2024, с. 20) і зовнішня політика (Villegas, 2024, с. 10). В усіх вищезазначених питаннях активно фігурувала Україна та російсько-українська війна, яка безпосередньо впливала на формування позицій політичних груп Європарламенту.

У цій роботі увага приділятиметься виключно політичним групам, до яких входять болгарські партії.

З питань оборони, науковці Міхай Себастьян Чигайя (Mihai Sebastian Chihaiia) та Юрай Майчин (Juraj Majcin) (2024) підкреслюють, що ЄНП, ПЄС та АЛДЄ² висловлювались за підсилення європейської оборони та промисловості в рамках співпраці державного та приватного секторів та координації між країнами. АКРС висловили своє занепокоєння щодо безпекової ситуації в Європі, проте не висловлювались за посилення оборонної кооперації на рівні ЄС та підкреслили, що

² Альянс лібералів і демократів за Європу (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE, АЛДЄ). Є частиною Renew Europe

безпека є прерогативою країн-членів Союзу. Більшість з політичних груп погоджуються, що оборонна роль ЄС має доповнювати НАТО, а не будуватись виключно в сторону європейської стратегічної автономії. У своєму маніфесті, ЄНП підкреслює важливість кооперації зі Сполученим Королівством та Норвегією задля розвитку оборонних можливостей ЄС. З питань фінансування оборонних можливостей ЄС, ЄНП підтримує застосування Мультинаціонального Фінансового Фреймворку (MFF), тоді як АЛДЄ виступає за створення європейського оборонного інвестиційного плану з бюджетом у 100 млрд євро. Вони також підтримують створення позиції Єврокомісара з питань Оборони. Обидві політичні групи не вдаються в конкретику чи деталі по цих двом питанням і дослідники підкреслюють, що в маніфестах політичних груп спостерігається відсутність довготривалих планів та цілей у сфері оборони Союзу (с. 9).

У сфері зовнішньої політики, Раул В'єгас (Raúl Villegas) (2024) зазначає, що практично всі політичні групи закликають до консолідованої зовнішньої політики ЄС, поєднанню геополітичної активності Союзу з її зобов'язаннями щодо мультилатералізму та правах людини. В рамках інституціональних реформ, ЄНП виступає за підсилення ролі Європейської служби зовнішніх справ у прийнятті рішень, а також спільно з АЛДЄ виступає за введення правила кваліфікованої більшості під час голосувань Європейської ради щодо спільної зовнішньої та безпекової політики. Політичні групи більше концентруються на тому, що має досягнути зовнішня політика, а не як вона цього досягне. Як і у сфері оборонних можливостей, дослідник також зазначає про відсутність довготривалої стратегії відносно України (с. 10).

Щодо розширення ЄС, з особливим фокусом на питання приєднання України до Союзу, дослідниця Берта Лопез Доменеч (Berta López Domènec) (2024) підкреслює, що, принаймні на папері, за це виступають ЄНП, ПЄС та АЛДЄ. Але конкретики з цього питання в рамках маніфестів немає (с. 20).

Результати роботи науковців European Policy Center вказують на те, що пропонентами вступу України, серед політичних груп Європарламенту, є

АЛДЄ/ОЄ, ЄНП та ПЄС, як і пропонентами підсилення європейської оборони та промисловості. За роботою Дж. Ноннемахера (2025), партії ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ, ДПС та БСП мають хоча б частково поділяти позиції їхніх “партійних родин” і відтак мати позитивну думку на вищезгадані питання.

Водночас ЄСН, до якої входить партія “Відродження” (Възраждане), в межах своєї політичної декларації не згадувала Україну чи російсько-українську війну [10]. Проте, в межах новинної секції ЄСН, було опубліковано наступне: “Von der Leyen wants to invest further billions in Ukraine's war effort”³, “EU Targets Savings: Private Funds Now Expected to Finance the War Economy!”⁴ та “Germany to Pay for the Continuation of the War in Ukraine”⁵ [11].

В межах цих трьох новинних публікацій висвітлювались заяви окремих представників політичної групи, які: критикували політику ЄС, та зокрема ЄК, щодо активної підтримки України; підкреслювалась висока вартість подібної допомоги для країн ЄС; використовувався наратив, що продовження підтримки України може розпочати Третю Світову Війну [12].

За Дж. Ноннемахером (2025), партія “Відродження” має хоча б частково поділяти позицію її “партійної родини” і як продемонструють наступні частини цієї роботи, партія “Відродження” демонструє проросійську та антиукраїнську позицію.

³ “Фон дер Ляєн хоче інвестувати додаткові мільярди для української воєнної кампанії”

⁴ “ЄС цілиться на заощадження: очікується, що приватні кошти будуть фінансувати воєнну економіку!”

⁵ “Німеччина буде платити за продовження війни в Україні”

2.2. Історичний контекст сучасної болгарської політичної ситуації

Доктор політологічних наук та колишня керівниця Офісу Ради Європи в Болгарії Теодора Калейнська у своїй роботі “The Political Crisis in Bulgaria /2021–2023/: Internal and External Consequences” розглянула питання політичної кризи в Болгарії та розказала про хронологію подій в парламенті з 2021 по 2023 рік. Це дослідження є важливим для цієї кваліфікаційної роботи, бо вона дає розуміння передумов для сучасної політичної ситуації в Болгарії.

Т. Калейнська (2023) зазначає, що політична криза в Болгарії розпочалась літом 2020 року з вуличних протестів громадян, в більшості молодого покоління, які виступали за утвердження законів, справедливості та верховенства права. Серед головних причин протестів були: розчарування суспільства в політичних елітах, поголовна корупція, беззаконня в управлінні державою, бажання змістити з посади уряд Бойко Борисова, генпрокурора Болгарії, провести дострокові вибори, модернізувати адміністративний апарат, отримати справедливую юридичну відповідальність для винуватців/відповідальних за ситуацію в країні, зберегти свободу слова. Ці протести фактично розділили суспільство навпіл (48% громадян повністю підтримували протести та 25% частково підтримували), що своєю чергою спричинило серію парламентських виборів, бо партії не демонстрували готовності піти на серйозні компроміси задля досягнення стабільної влади (с. 102-103).

Починаючи з парламентських виборів 04.04.2021, на думку Т. Калейнської (2023), Болгарія впала у “спіраль політичної кризи”, яка характеризується п’ятьма достроковими парламентськими виборами підряд, серією тимчасових урядів призначених президентом Болгарії та спадною явкою на кожних наступних виборах. Найкоротшими Народними зборами Болгарії було 45 скликання, яке тривало 26 діб, та найкоротшим урядом був уряд Кирила Петкова, який тривав 158 діб (с. 102-103).

До “спіралі”, найбільшими політичними силами в Болгарії були партії ГЕРБ та БСП, які чергувались в керівництві країною протягом 15 років до 2021 року, а

після “спіралі”, ці політичні сили почали втрачати позиції в парламенті на кожних нових виборах, на користь популістичній партії ІГН та анти-ГЕРБівським політичним силам, які не змогли піти на компроміс та сформувати уряд після виборів 04.04.2021 та 11.07.2021 (Kaleynska, 2023, с. 103).

Певну зміну в ситуацію внесли вибори 14.11.2021, коли нова партія ПП отримала найбільшу кількість місць у парламенті та змогла 13.12.2021 сформувати уряд Кирила Петкова з партіями БСП, ІГН та ДБ, основним пріоритетом якого стала боротьба з корупцією, без затвердженої коаліційної програми (Kaleynska, 2023, с. 103). Урядова коаліція будувалась скоріше не через спільну думку щодо зовнішньої політики, а спільної опозиції до ГЕРБ та ДПС (Kaleynska, 2025, с. 5-6).

Російська повномасштабна агресія лютого 2022 року підірвала єдність керівної коаліції через: позицію БСП, що відмовлялась відправляти додаткову зброю на допомогу Україні; міністра оборони Стефана Янева, який відмовлявся використовувати слово “війна” в контексті агресії Росії проти України, за що його було знято з посади; ІГН, яке закликало до енергетичної співпраці з Росією навіть після рішення Газпрому припинити постачання до Болгарії, після чого партія пішла з коаліції на підставах зростаючих боргів, незгоду з бюджетною політикою та повільним прогресом у боротьбі з корупцією (Kaleynska, 2023, с. 103-104). Інший дослідник, Жан Ф. Кромбуа, вважає основною причиною виходу партії ІГН ситуацію з євроінтеграцією Північної Македонії до ЄС (Crombois, 2025, с. 6). 22.06.2022 уряд програв вотум недовіри та Кирил Петков пішов з посади прем'єр-міністра, нові вибори було призначено на 02.10.2022 (Kaleynska, 2023, с. 104).

Четверті дострокові парламентські вибори повернули лідерство партії ГЕРБ, похитнули позиції партій ПП, БСП та ІГН (які не змогли подолати виборчий бар'єр), підсилили проросійську партію “Відродження”, проте такий склад парламенту лише призвів до безрезультативних перемовин і вони не змогли сформувати урядову коаліцію, через що Болгарія пішла на нові, п'яті дострокові вибори 02.04.2023 (Kaleynska, 2023, с. 104).

На цих виборах, ПП та ДБ офіційно об'єднались у коаліцію, повернулась партія ІТН та всі інші партії приблизно зберегли свої попередні позиції, порівняно з минулими виборами (Kaleynska, 2023, с. 104). Окремо варто звернути увагу на партію етнічних турків ДПС, яка протягом всіх цих виборів тримала приблизно 30 з 240 місць у парламенті та в минулому підтримувала ГЕРБ та БСП “з тіні” (Kaleynska, 2023, с. 102-105).

На момент публікації роботи Т. Калейнської, це були останні вибори в Болгарії та партії ГЕРБ-СДС і ПП-ДБ ще не сформували уряд Николая Денкова (що відбулось 06.06.2023). Але вже тоді, 18 з 24 місяців виборів, Болгарія управлялась тимчасовими урядами (Kaleynska, 2023, с. 105).

Серед основних причин політичної нестабільності, яка призвела до “спіралі”, Т. Калейнська (2023) визначала: недовіру лідерам партій, державним інституціям, парламенту (як інституту демократії) та політичному класу загалом; люди більше думають про фінансову та економічну ситуацію, ніж про зміну моделі управління; розчарування в надіях на формування чергового уряду та відсутність чітких альтернатив в управлінні, через що партії втратили лояльних виборців; корупцію; війну Росії проти України; проблеми з екологією, нелегальною міграцією, інфраструктурою, освітою (с. 105-106).

Т. Калейнська (2023) також виділяє, що політичні еліти десятиліттями були розділені навколо питань ЄС/НАТО та Росії, що ще більше погіршилось після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну та спричинені цим проблеми з енергією, економікою та політикою на суспільство, яке все ще потерпало від пандемії COVID-19. Тільки у 2023 році, під впливом протестів 2020 року, ліберальні та консервативні групи в болгарському політичному просторі остаточно сформували чіткий електоральний профіль. Наприклад, партія ПП-ДБ стала характеризуватись як прогресивна, глобалістська, урбаністична, молодіжна та ліберальна за Західноєвропейським стандартом, а партія ГЕРБ як консервативна та більше національна і традиціоналістична партія (с. 106-107).

Авторка цитувала, що базовою вимогою для формування відчуття емпатії та солідарності в суспільстві є поділяння спільних культурних поглядів та спільного емоціонального простору, без яких дуже складно створити та “побудувати” політичне, громадянське або публічне суспільство та простір, що тільки погіршилось з пандемією, бо лінія особистої відповідальності розмилась в колективній безвідповідальності (Markovska, 2021, с. 158, як цит. у Kaleynska, 2023, с. 107).

Дослідниця зазначає, що однією з великих причин політичної кризи став факт відсутності бажання (та сміливості) політичних партій брати відповідальність за управління та прийняття рішень в період серії криз (Kaleynska, 2023, с. 107). В цей період призупинився вступ до Шенгену та впровадження євро як національної валюти, партії провалились в питаннях комунікації громадського порядку денного, *“не поширювали свої програми та стратегії для подолання кризи та навіть не обговорювали можливі компроміси задля розвитку країни, замість цього залишаючись у постійному стані конфронтації”* (Kaleynska, 2023, с. 107).

Ці конфронтації, які почались з протестів 2020 року і фактично розділили країну на два табори, посилилися після виборів 02.10.2022, через створення “блокувальної більшості” партіями ГЕРБ, ДПС та “Відродження”, які не можуть утворити уряд між собою, але при цьому без них утворити уряд також неможливо, бо з “Відродженням” ніхто не хоче співпрацювати з об’єктивних причин, а ПП-ДБ не хочуть бути в коаліції з ГЕРБ та ДПС (Kaleynska, 2023, с. 107).

Т. Калейнська (2023) констатувала, що конфронтаційність посилилась після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, коли Євроатлантичні сили ПП-ДБ та ГЕРБ встали проти “Відродження” та БСП. *“Конфронтації породжують розбіжності, розбіжності не дають сформувати урядову коаліцію та підсилюють політичну кризу, що збільшує аполітичність народу та владу президента — який тривалий проміжок часу контролював виконавчу гілку влади тимчасовими урядами — і, в результаті, призводить до появи нових політичних*

суб'єктів, збільшенню радикальних і націоналістичних настроїв серед виборців", - вважає авторка (с. 107).

Подібна ситуація була помічена в межах аналітичної записки мого авторства під назвою: "Політичні віражі у Болгарії: ризики для українсько-болгарських відносин та безпеки регіону" для Ради зовнішньої політики "Українська призма" від 19 липня 2024 року за редакторства Сергія Герасимчука, який є заступником виконавчого директора та директором Програми регіональних ініціатив і сусідства Ради зовнішньої політики "Українська призма".

Ця аналітична записка класифікувала болгарські партії в три окремі блоки (Гавріш, 2024, с. 3-4): проукраїнські євроатлантичні партії (за подальшу євроінтеграцію, за допомогу Україні), проросійські партії (за послаблення зв'язків з НАТО та ЄС, проти допомоги Україні) та нейтральні партії (не мають сталого зовнішньополітичного пріоритету).

На основі публікацій з вебсайту ЦВК Болгарії, було виявлено кореляцію між кількістю виборів та явкою виборців на кожних з цих виборів композиції політичних сил у парламенті (Гавріш, 2024, с. 5-6). Зокрема, з кожними наступними виборами поступово знижувалась явка виборців і з цим збільшувалась кількість місць партії "Відродження" в парламенті; зменшувалась сумарна кількість місць у парламенті у проукраїнських євроатлантичних партій Болгарії; з'являлись нові нейтральні сили (Гавріш, 2024, с. 5-6).

В цій же аналітичній записці було зазначено припущення, що після зміщення активно проросійської Корнелії Нінової з посади керівниці партії БСП, *партія могла змінити свою риторику та позицію щодо зовнішньої політики* (Гавріш, 2024, с. 3). Це припущення буде окремо розглянуто в третьому розділі кваліфікаційної роботи.

Виходячи з усього вищесказаного, політична криза в Болгарії була спричинена серією інших проблем, які поступово додавали нові прошарки розбіжностей в поглядах між політичними силами в Болгарії та унеможлилювала

створення чергового уряду через конфронтаційність позицій політичних партій між собою та відсутності бажання піти на компроміси, що далі й далі “закручувало” ситуацію в “спіраль”. Але й подібна ситуація створила окремий табір проукраїнських євроатлантичних сил, які хоч і мали розбіжності щодо формування панівної коаліції, але які погоджувались, що не можна йти на коаліційну угоду з проросійською партією “Відродження”.

2.3. Зовнішньополітичне позиціонування болгарських партій в контексті допомоги Україні

Розглянувши питання історичного контексту сучасної болгарської політичної ситуації, варто також подивитись на питання безпосередньої реалізації зовнішньополітичного позиціонування болгарських партій в контексті допомоги Україні в періоді від лютого 2022 року до грудня 2024 року, з урахуванням історичного контексту.

Це питання у своїй роботі: “Bulgarian foreign policy and the war in Ukraine: moving towards a more assertive pro-western foreign policy?” для Cambridge Review of International Affairs 2025 розглянув асоційований професор Американського Університету в Болгарії Жан Ф. Кромбуа (Jean F. Crombois).

Ж. Кромбуа зазначає, що ще з 2014 року Болгарія повністю підтримувала Перші і Другі Мінські Домовленості та Нормандський Формат, проте питання санкцій ЄС проти Росії, майбутнє енергетичних відносин між Болгарією та Росією були серйозним викликом для зовнішньої політики країни, що припадало на період правління БСП та ДПС, уряд яких пішов у відставку в липні 2014 через протести (2025, с. 4).

Тодішній президент від партії ГЕРБ, Росен Плевнелієв, відіграв ключову роль у створенні національного консенсусу щодо підтримки санкцій ЄС, та з жовтня 2014 року до листопада 2021 року, прем'єр-міністром Болгарії був Бойко Борисов в коаліції партій ГЕРБ, “Реформаторського Блоку” і “Альтернативою для Болгарського Відродження”, яку пізніше замінили на партію “Патріотичний Фронт” (Crombois, 2021, як цит. у Crombois 2025, с. 4-5). У 2017 році, через перемогу Румена Радева на президентських виборах, Бойко Борисов вирішив піти у відставку та відбулись дострокові вибори, на яких його партія не змогла зібрати більшість та була змушена відновити союз з націоналістичною та праворадикальною партією “Об'єднаних Патріотів” (Zankina, 2023, як цит. у Crombois, 2025, с. 5).

В енергетичній політиці, урядовці мали зважати на практично повну залежність Болгарії від російських енергетичних ресурсів (90% від газового та 80% від бензинового імпорту), а також на географічну важливість країни в розбудові газових ліній, як от проєкту NABUCCO, який підтримували США, та російського проєкту Південного Поток, який підтримували члени ЄС та декілька країн Центральної та Східної Європи (Crombois, 2021, як цит. у Crombois, 2025, с. 5). Прем'єр-міністр Борисов *продовжував підтримку Південного Поток* аж до грудня 2014 року, коли сама Росія припинила проєкт, після чого Болгарія перемикнулась на підтримку проєкту Турецького Поток (Jirušek, Vlček, and Henderson, 2017, як цит. у Crombois, 2025, с. 5).

В лютому 2022 року, Болгарія постала перед реаліями повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Практично одразу, в парламенті було скликано голосування про затвердження декларації засудження Російської агресії проти України, щодо якої БСП просило голосувати не пакетом, а частинами, щоб вони не проголосували за санкції ЄС проти Росії (Crombois, 2025, с. 6).

У квітні, країна відмовилась платити за російських газ в рублях, через що російське постачання було призупинено (Deutsche Welle, 2022, як цит. у Crombois, 2025, с. 6). У травні, під час обговорень щодо надання воєнної допомоги Україні, БСП погодилося проголосувати “за” через поширення прем'єр-міністром Петковим листа, де українці просили Болгарію допомогти їм з ремонтом пошкодженої воєнної матеріальної частини, тоді як партія “Відродження” проголосувала проти (Crombois, 2025, с. 6).

Президент Румен Радев, який формував тимчасові уряди, використовував цей період для представлення Болгарії на всіх можливих міжнародних самітах, зокрема НАТО та ЄС, де він неодноразово демонстрував свою проросійську позицію, що, разом з підсиленням його впливу на внутрішню політику країни, призвело до протестів серпня 2022 року та травня 2023 року (Todorov, 2023, як цит. у Crombois, 2025, с. 6).

Уряд Николая Денкова (ПП-ДБ та ГЕРБ-СДС), який став можливим через хороші (і тим страшними для євроатлантистів) результати партії “Відродження” на квітневих виборах 2023 року, будувався на умові зміни посади прем’єр-міністра через рік після створення уряду, чого не сталося та в березні 2024 року уряд розвалився, проте Болгарія встигла надати певну допомогу Україні (Crombois, 2025, с. 6).

Ж. Кромбуа (2025) писав, що в липні 2023 року, Україні було передано 100 легких броньованих машин, які належали поліції, а наприкінці вересня — старі зенітно-ракетні комплекси протиповітряної оборони S-300, які могли розібрати на запчастини. Проти рішень передачі зброї були БСП, “Відродження” та президент Радев. У вересні 2023 року, парламентом було знято заборону на імпорту українського зерна, а в грудні відбулось скасування пільги на імпорту російської нафти та винесено рішення підвищити кількість болгарської допомоги Україні (с. 6-7).

Автор підкреслює різницю між урядом Борисова, який намагався балансувати зовнішню політику між Росією та Заходом, з урядами після нього, які демонстрували готовність припинити імпорту російського газу, надати зброю Україні, вибудувати прозахідну та проукраїнську політику з закріпленням цих політик на голосуваннях парламенту (Crombois, 2025, с. 7-8).

За Ж. Кромбуа (2025): *“партії відіграють важливу роль у зовнішній політиці країни через пропорційну виборчу систему з 4% виборчим бар’єром та більший вплив прем’єр-міністра, порівняно з президентом (за умови, що це черговий уряд, а не технічний), на прийняття рішень в країні, особливо в питаннях зовнішньої політики”*. Сама ж зовнішня політика Болгарії, особливо в питанні болгарсько-російських відносин, частково відходить до XIX та XX століття, періоду становлення незалежної та суверенної болгарської держави та ролі Росії в цих подіях, тодішнє утворення таборів русофілів та русофобів, які фактично відновили своє існування у 2014 році (с. 8).

Але серед інших істотних факторів, які впливають на зовнішню політику Болгарії в контексті Росії та України, автор виділяє (Crombois, 2025, с. 8):

- Визнання Болгарією статусу приймача політик (policy taker), а не творця політик (policy maker) (Bechev, 2009, як цит. у Crombois, 2025, с. 8);
- Персоналізацію політичних партій у внутрішній політиці країни, тобто у внутрішній політиці превалюють індивідуальні лідери, які більше збирають підтримку навколо своєї особи, ніж навколо своїх програм.

Ця персоналізація також спричиняє серйозну волатильність під час голосувань, особливо в ситуаціях, коли з'являються нові політичні сили, а волатильність, починаючи з 2021 року, відкрила двері для нових опортуністичних та антисистемних партій (Crombois, 2025, с. 8). Вона також похитнула довіру народу Болгарії до демократичних процесів та відкрила нові можливості для Росії пропагувати свої погляди на Російсько-Українську війну й поширювати праворадикальну ідеологію (Simeonova, 2024, як цит. у Crombois, 2025, с. 8-9).

Ж. Кромбуа (2025) звертає увагу, що класифікація поглядів різних політичних партій Болгарії, а також їхнє позиціонування щодо України та Росії *може бути складним завданням, через ризик створити нерепрезентативну категоризацію* (с. 9).

За спостереженнями автора, патерни голосувань в парламенті можна поділити на три категорії (Crombois, 2025, с. 8):

- Опоненти, які виступають проти західних політик відносно України та Росії;
- Пропоненти, які виступають за західні політики відносно України та Росії;
- Партії, які проявили непослідовність або індіферентність відносно України та Росії.

До *партій опонентів*, Ж. Кромбуа (2025) відносить радикально праві та соціалістичні партії Болгарії, зокрема “Відродження” та її націоналістичного, антиєвропейського, антинатівського та проросійського очільника Костадіна Костадінова, які: голосували проти засудження російської агресії в лютому 2022 року; проти всіх законопроектів 2023 року щодо допомоги Україні (в тому числі підтримали вето президента на відправку броневих автомобілів); проводили серію антиєсєвських протестів починаючи з лютого 2022 року. Іншою партією зі списку є БСП, яка дещо дублює поведінку “Відродження” та президент Радев фактично є кандидатом від цієї партії (с. 9-10).

До *партій пропонентів*, Ж. Кромбуа (2025) відносить вищезгадані партії ДБ, ПП, ГЕРБ та окремо партію ДПС. Партії ДБ та ПП характеризуються найбільшою підтримкою України та заходів направлених проти Росії. ДБ систематично підтримувала всі пропозиції на користь ЄС, НАТО та Україн, тоді як ПП спочатку була більше сфокусована на внутрішній політиці та не цуралась коаліції з БСП та ІТН (з міркувань недопустити в уряд ГЕРБ та ДПС). Проте після подій 2022 року, і ПП, і прем'єр-міністр Петков підтримували Україну, *іноді без попередніх консультацій з іншими партнерами по урядовій коаліції*. Підтримка України з боку ПП-ДБ продовжилась і під час уряду Денкова, де вони змогли збільшити допомогу Україні, попри заперечення президента Радева. В липні 2023 року, за їхньої підтримки, було вирішено надіслати Україні легку броньову техніку, на що наклав вето президент Румен Радев, та вето було переборено спільним голосуванням парламенту в грудні 2023 року. Того ж місяця було вирішено збільшити військову допомогу Україні за рахунок надлишкових оборонних систем; позбутись енергетичного впливу Росії на Болгарію припинивши пільговий імпорт російського палива (с. 11-12).

Партія ГЕРБ, як пише Ж. Кромбуа (2025), була сформована у 2009 році навколо Бойко Борисова, та тривалий час мала квазіполітичну гегемонію в Болгарії. З 2021 по 2023 рік вони демонстрували себе як прозахідну партію, зокрема щоб похитнути тодішній уряд Петкова, до якого входила проросійська БСП. У травні

2022 року, ГЕРБ подала на розгляд парламенту питання негайно почати постачання зброї Україні, що одразу підтримали в ДБ, але не в ПП, через побоювання втратити коаліцію з БСП. Протягом 2023 року, ГЕРБ голосувало за всі законопроекти щодо підсилення воєнної допомоги Україні (с. 11-12).

Партія ДПС, за словами Ж. Кромбуа (2025), була заснована ще в 1990 році Ахмедом Доганом (який працював на комуністичні спецслужби) для протидії спробам комуністичної партії асимілювати турецьких меншин у Болгарії. ДПС називала себе ліберальною партією та вступила до “європейської ліберальної родини” з моменту свого утворення, проте їхня репутація була зіпсована рядом корупційних скандалів та звинувачень у політичному клієнтелізмі. В усіх голосуваннях щодо ЄС, НАТО, України та Росії, партія постійно голосувала прозахідно та, в періоді з квітня 2023 року до 31 липня 2024 року (коли Ж. Кромбуа написав свою роботу), партія, під олігархом Деляном Пеевскі, демонструвала антиросійські настрої з закликами посилити санкції (с. 12-13).

Окремо зазначу, що позиція Деляна Пеевскі могла змінитись після виборів у жовтні 2024 року, коли від партії відкололась партія АПС, до якої увійшли політики ДПС, що підтримували Ахмеда Догана. Питання теперішньої позиції ДПС щодо підтримки України розглядатиметься у третьому розділі цієї роботи.

До непослідовних та індиферентних партій, Ж. Кромбуа (2025) відносить партію шомена Славі Тріфонова ІТН, яка була заснована у червні 2020 року на засадах антисистемності та антиелітизму, а її політична програма базувалась на перетворення болгарської системи на пряму демократію через референдуми, мажоритарну виборчу систему та президентську систему, на зміну парламентської. Партія ІТН, в більшості своїй, фокусувалась на внутрішній політиці, за виключенням питання вступу Північної Македонії до ЄС, що стало причиною для їхнього виходу з уряду Петкова в червні 2022 року. Маніфест партії практично нічого не зазначав про російсько-українську війну, а сама партія спочатку

голосувала “за” в лютому 2022 року⁶ та травні 2022⁷, але пізніше голосувала “проти” законопроектів партій ГЕРБ та ДБ з питань допомоги Україні. З квітня 2023 року, партія проявляла мало ентузіазму щодо підтримки голосувань щодо України, зокрема у липні 2023 року тільки 5 депутатів партії проголосували “за” направлення Україні легкої броньованої техніки, тоді як 6 інших вирішили не брати участь на засіданні, що також простежувалось під час голосування в грудні 2023 року щодо скасування президентського вето (с. 12-14).

⁶ Про затвердження декларації засудження Російської агресії проти України.

⁷ Щодо ремонту пошкодженої військової матеріальної частини.

РОЗДІЛ 3. ПАРЛАМЕНТСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ БОЛГАРІЇ ТА ЇХНЄ ПОЗИЦІЮВАННЯ ЩОДО УКРАЇНИ

3.1. Болгарські політичні партії представлені у парламенті: спроба класифікації та оцінки через інтерв'ю експертів

В межах часового проміжку цього дослідження 2022-2025 рр., в Болгарії були 47, 48, 49, 50 та 51 скликання Народних зборів.

47 скликання, яке діяло з 3 грудня 2021 до 1 серпня 2022 року та під кінець в ньому були партійні групи⁸: ПП, ГЕРБ-СДС, ДПС, БСП, ІТН, ДБ, “Відродження” та 7 незалежних депутатів, які відділились від партії ІТН (47-о Народно Събрание | Стража)

48 скликання, яке діяло з 19 жовтня 2022 до 2 лютого 2023 та під кінець в ньому були партійні групи: ГЕРБ-СДС, ПП, ДПС, “Відродження”, БСП, ДБ, “Болгарський підйом” та 1 незалежний депутат, який відділився від партії БСП (48-о Народно Събрание | Стража).

49 скликання, яке діяло з 12 квітня 2023 до 18 червня 2024 року та під кінець в ньому були партійні групи: ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ, ДПС, “Відродження”, БСП, ІТН та 4 незалежних депутати, серед яких 1 відділився від ПП-ДБ та 3 від “Відродження” (49-о Народно Събрание | Стража).

50 скликання, яке діяло з 19 червня 2024 до 10 листопада 2024 та на початку в ньому були партійні групи: ГЕРБ-СДС, ДПС, ПП-ДБ, “Відродження”, БСП, ІТН та “Велич” (Марков) та 1 незалежний депутат (50-о Народно Събрание | Стража).

51 скликання, яке діє з 11 листопада 2024 року і продовжувала діяти на момент 28 лютого 2025 року та після. До цього скликання, на момент 28 лютого 2025 року, входили партії: ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ, “Відродження”, “ДПС — Новий початок”, “БСП — Об'єднані ліві”, АПС, ІТН та МЕС (51-во Народно Събрание | Стража).

⁸ Тут і далі перерахування партійних груп буде від найбільшої до найменшої за кількістю місць (240).

Варто окремо зазначити, що з 13 березня 2025 року, за рішенням Конституційного суду Болгарії відносно результатів виборів у жовтні 2024 року, партія “Велич” також увійшла до парламенту як дев’ята партія в 51 скликанні (Лазарова, 2025).

Для класифікації болгарських парламентських політичних партій, в контексті російсько-української війни з лютого 2022 до лютого 2025 року, було застосовано власну методологію, яка ґрунтувалася на інтерв’ю з експертами болгарської внутрішньої та зовнішньої політики, та з попередньо розглянутими та згаданими в цій роботі публікаціями Ж. Кромбуа, Т. Калейнської, В.-Н. Гавріша, Й. ван Горпа, В. Шмідт, Дж. Ноннемахера, Е. Янсена, Дж. Шелтенса, Х. Молледа, С. ван дер Стаака і результатами контент-аналізу офіційної документації партій, результатів голосувань парламенту, інтерв’ю та заяв болгарських політиків.

Для розробки класифікації в цій роботі також окремо розглядалась класифікація болгарських парламентських партій представлена у публікації “Української Призми” 2025 року під назвою “Decoding Enlargement Perspectives: Voices Of Central European Countries On EU Enlargement” (Гавріш, 2025, с. 8-13), яка пізніше була опублікована на офіційній вебсторінці Європейської ради [22].

За методологією, яка була застосована, болгарські парламентські політичні партії можна класифікувати в три окремих блоки:

- Проукраїнські політичні партії — це партії, які підтримують Україну в контексті російсько-української війни починаючи з 2022 року;
- Проросійські політичні партії — це партії, які не підтримують Україну та/або намагаються нормалізувати відносини з Росією в контексті російсько-української війни починаючи з 2022 року;
- Популістичні політичні партії — це партії, які не мають закріпленої та постійної програми і проявляють байдужість до зовнішньої політики країни. Такі партії не мають чіткої позиції відносно російсько-української війни починаючи з 2022 року та часто змінюють її “на ходу”.

Варто підкреслити, що позиціювання окремої партії *не може будуватись* виключно на тому, як вона голосувала під час парламенту або що вона каже в

політичних заявах, пише у своєму маніфесті. За Й. ван Горпом (2015), політичні партії мають ефективно прокомунікувати свою позицію та ідеї виборцям, якщо вони хочуть, щоб їх виборці могли прикріпити партії до політик, які вони відстоюють, та охоплює будь-що, що кажуть політичні актори один одному та публіці в їхніх намаганнях створити та легітимізувати політичні програми.

Отже, для конкретної класифікації політичних партій мають зійтися одразу декілька факторів: офіційна документація партії, офіційні політичні заяви діячів партії, як партії голосують (голосували) в парламенті, який електорат в окремої партії та що історично робила ця партія, на які цілі та ідеали спиралась. Інтерв'ю з експертами в цій площині, за підтримки вільнодоступної офіційної документації та результатів голосувань парламенту, дозволяють побачити динаміку розвитку позиції партії та встановити її поточну позицію за трьома вищезазначеними блоками. Проте, враховуючи наявність самої динаміки розвитку позиції окремо взятих партій, їх також можна розподілити на підблоки, відносно того “*як саме*”⁹ і “*що саме*”¹⁰ ці партії демонстрували у своїй діяльності, як комунікували зі своїми виборцями.

Проукраїнські та проросійські партії можна поділити на партії зі *стійкою* та *хиткою* позиціями.

Партії зі *стійкою позицією* демонструють чітке, систематичне та послідовне слідування принципам і ідеалам, відносно проукраїнської чи проросійської позиції, під час голосувань парламенту та надання політичних заяв. Вони одночасно демонструють гармонію між тим, що “*каже*” та “*робить*” партія. З лютого 2022 року до лютого 2025 року, вони демонстрували практично незмінну позицію відносно України та Росії. Враховуючи роботу Й. ван Горпа (2015), в таких партій не виникатиме проблем з комунікацією своїх позицій та ідей до виборців, що, своєю чергою, має також демонструватись під час інтерв'ю, в межах яких опитані експерти не матимуть проблем з описом таких партій та їхнім позиціюванням на

⁹ Чи присутня послідовність в діях партій? Чи не різняться політичні заяви партій між собою? Чи є консенсус в межах самої партії щодо питання? Чи партія підтримує якесь питання лише на словах? Чи партія каже одне та робить інше?

¹⁰ Чи партія за допомогу Україні та яку саме допомогу? Чи партія проти допомоги Україні та з якої причини? Чи партія має певну позицію через внутрішні, зовнішні, персональні фактори або комбінацію цих факторів?

уявній площині. За результатами інтерв'ю, партії часто представляють як два окремих, протилежних полюси на вісі проукраїнської та проросійської позицій. Експерти відносять до партій з вищезазначеними властивостями ПП-ДБ (проукраїнська) та “Відродження” (проросійська).

Партіям з *хиткою позицією* властиво змінювати свою думку під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Вони, на вісі проукраїнської та проросійської позиції, знаходяться між партіями зі стійкою позицією та нейтралітетом. Залежно від періоду та політичної ситуації, вони можуть змінювати своє місце розташування в рамках осі, *не перетинаючи межу* між проукраїнською та проросійською позиціями, а залишаючись в рамках їх основних політичних позицій. Такі партії, враховуючи роботу Й. ван Горпа (2015), не здатні ефективно представити свою позицію та ідеї виборцям, а політики в рамках самої партії можуть також різнитися у своїх поглядах. Під час голосувань парламенту та/або в межах публічних заяв, хиткі партії демонструють дисгармонію між тим, що вони “кажуть” та “роблять”. З лютого 2022 року до лютого 2025 року, такі партії демонстрували певну прихильність до однієї з позицій на вісі проукраїнської та проросійської позицій, але без систематичного та послідовного слідування принципам і ідеалам, відносно проукраїнської чи проросійської позиції, під час голосувань парламенту та надання політичних заяв.

Популістичні партії можна поділити на такі, що тяжіють до *проукраїнської* та *проросійської* позицій. На відміну від партій з хиткою позицією, популістичні партії можуть перетинати межу між проукраїнською та проросійською позиціями залежно від внутрішньої та зовнішньої політичної ситуації в окремих проміжках часу. При цьому, подібні перетини в межах вісі малоімовірно нестимуть для них довгострокові репутаційні загрози через загальну відсутність довгострокової зовнішньополітичної програми. Під час аналізу таких політичних партій варто зважати, що результати їхнього поточного тяжіння до однієї з двох позицій зазначаються в проміжку часу цього дослідження.

Для прикладу, як підкреслив під час інтерв'ю Б. Попіванов: *“Радостін Васильєв¹¹ грає радикала [...] він вважає, що наразі уряд загалом проукраїнський, тому він має бути проти України, щоб бути інакшим, та щоб зацікавити виборців, які проти статусу-кво. [...] Якщо завтра болгарський уряд казатиме, що він проти України та за Росію, то Радостін Васильєв казатиме, що він за Україну.”*

Наостанок, це дослідження також розглядатиме прем'єр-міністрів та їхні уряди, в тому числі тимчасово виконуючі обов'язки або “технічні уряди”, та президента Румена Радева, який має широкі повноваження в періоди правління технічних урядів та слово якого має значення в питаннях зовнішньої політики Болгарії.

¹¹ Очільник партії МЕС.

3.2. Проукраїнські політичні партії Болгарії

ПП-ДБ є коаліцією двох партій, ПП та ДБ¹², яка наразі посідає друге місце за кількістю депутатів у нацпарламенті (37/240 до появи партії “Велич” та 36/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

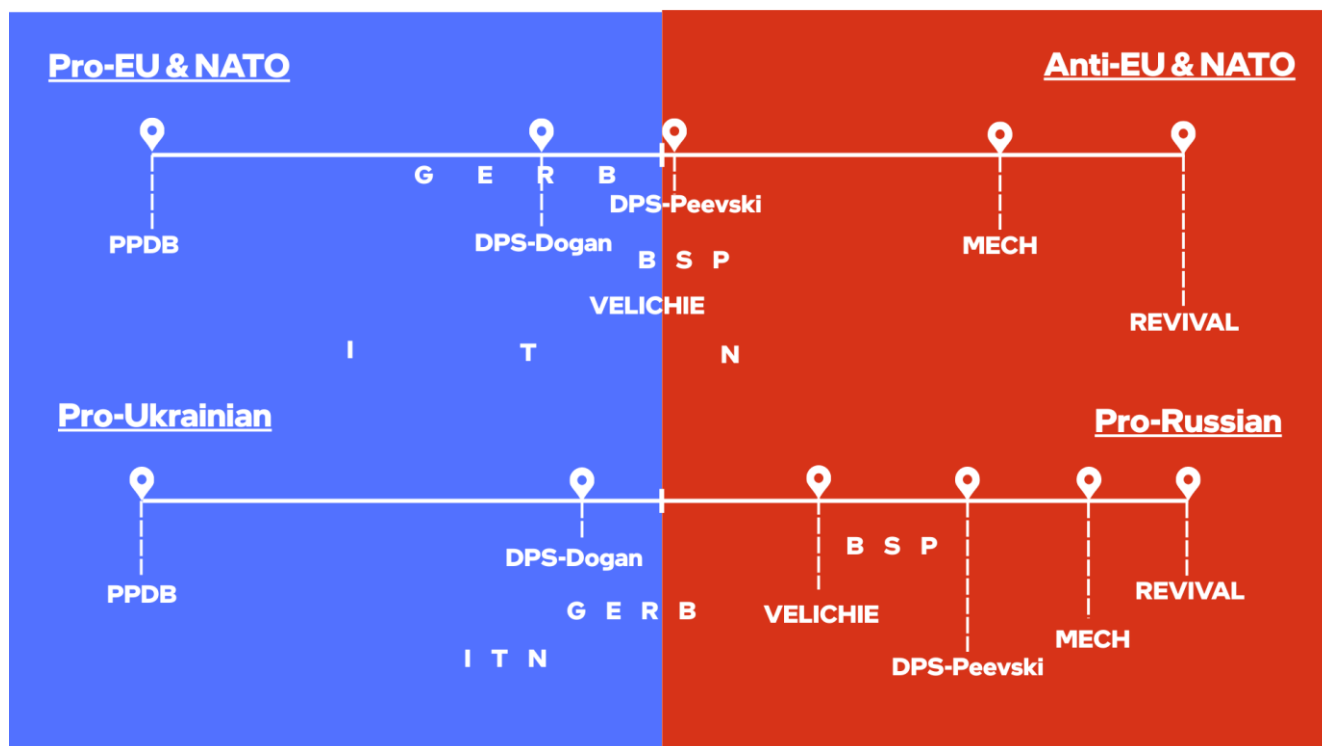
Як було згадано у другому розділі, вони мають антикорупційну, ліберальну, проукраїнську позицію; проєвроатлантичне спрямування, що підтверджується в сучасному маніфесті партії (ПП-ДБ, 2024). Всі опитані експерти погоджуються з цими тезами, хоча деякі окремо зазначають, що ПП на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну була нерішучою (Mihaylov, 3:42¹³) та уряд Кирила Петкова (2021-2022), одного з очільників партії ПП, міг зробити більше для України в перші місяці повномасштабного вторгнення (Petrova, 33:33).

Серед опитаних експертів є беззаперечним, що вони стабільно тримають проукраїнську позицію та деякі з експертів підкреслюють, що ПП-ДБ можна назвати окремою “мірою” вимірювання проукраїнськості політичних партій Болгарії, ставлячи її на крайню сторону вищезгаданої осі на користь України (Popivanov, 51:39 та табл. 3.2.; Mihaylov, 12:09 та табл. 3.3.; Bliznakov, табл. 3.1.)

¹² Яка складається з партій “Так, Болгарія!” і “Демократи за сильну Болгарію”

¹³ Тут і далі за текстом будуть надаватись імена експертів, до яких можна віднести конкретне твердження, разом із тайм-кодом в межах транскрипту або запису інтерв'ю.

Таблиця 3.1. Позиціонування парламентських політичних партій Болгарії в межах 51 скликання парламенту Болгарії, Николай Блізнаков¹⁴.

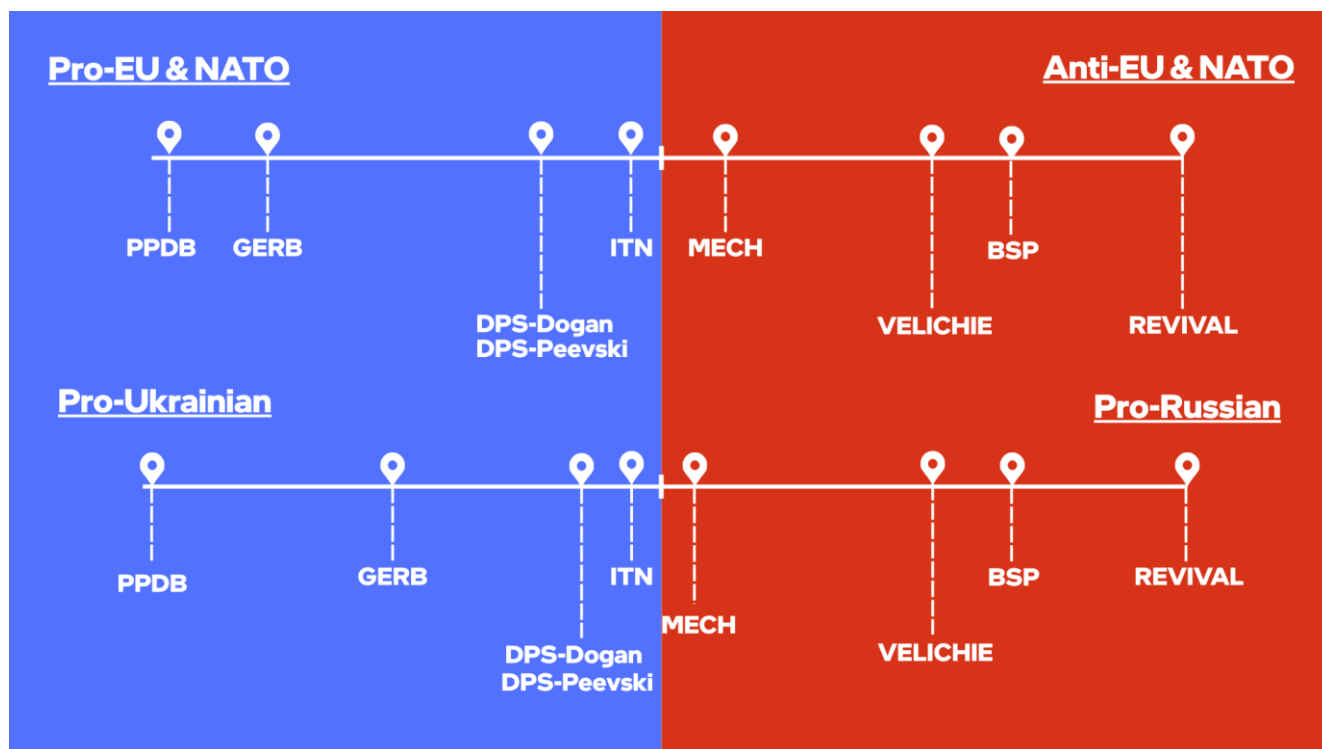


Таблиця 3.2. Позиціонування парламентських політичних партій Болгарії в межах 51 скликання парламенту Болгарії, Борис Попіванов.



¹⁴ В межах цієї таблиці та таблицях нижче наведені дві осі, які згадуються у запитанні №5 плану інтерв'ю. Розтягування назви партії, за словами Николая Блізнакова, символізує певну зону де зазвичай перебуває окрема політична сила відносно певної осі.

Таблиця 3.3. Позиціонування парламентських політичних партій Болгарії в межах 51 скликання парламенту Болгарії, Благослав Міхайлов.



В сучасному маніфесті політичної сили було зазначено (ПП-ДБ, 2024):

- Повне та належне виконання всіх санкцій та обмежувальних заходів ЄС з огляду на дії Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні (с. 66);
- Прискорене вивчення досвіду війни в Україні та впровадження нових засобів і інноваційних методів бойових дій для Болгарської армії (с. 101);
- Продовження військової допомоги Україні для захисту від агресора та активної програми заміни надісланого озброєння та техніки зразками країн-союзниць у нашій країні, посилення багатонаціональних сил у Болгарії на суші та в повітрі, посилення співпраці в Чорному морі (с. 102);
- Прискорене активне вивчення та впровадження можливостей використання механізмів “тристоронніх” (кругових) угод, пов’язаних з наданням військової допомоги Україні, з метою швидкої заміни наявного радянського обладнання сумісними системами з НАТО, ЄС та країн-союзників (с. 103);
- Повна підтримка України в її зусиллях щодо відбиття російської агресії та відновлення миру, зі збереженням її територіальної цілісності (с. 142);

- Підтримка міжнародних зусиль щодо переслідування винних у злочинах проти миру, воєнних злочинах та злочинах проти людяності, скоєних у контексті російської агресії проти України (с. 142);
- Підтримка членства України в Європейському Союзі, зокрема шляхом обміну досвідом та передовими практиками у переговорних процесах, а також включення [Болгарії] до повоєнної відбудови України (с. 142);
- Рівноправні відносини з Росією відповідно до принципів міжнародного права (с. 142);
- Активна участь у формуванні європейської стратегії майбутніх відносин з Росією після її виходу з [території] України (с. 142).

ПП-ДБ є політичною коаліцією, з якої походять, на думку більшості з опитаних експертів, найбільш проукраїнські політики в парламенті Болгарії. Серед них виділяють: Кирила Петкова, Николая Денкова, Атанаса Атанасова, Хрісто Іванова, Божидача Божанова, Ніколу Мінчева, Арсена Васильєва та Явора Божанкова. Проте серед експертів була думка, що представники з боку ПП були більше сфокусовані на внутрішній політиці Болгарії та проявляли меншу активність щодо зовнішньої політики, тоді як представники ДБ були більш активними щодо цього питання (Mihaylov, 29:16, 30:22).

Під егідою ПП-ДБ були два чергових уряди, а саме уряд Кирила Петкова (2021-2022) та уряд Николая Денкова (2023-2024).

Про уряд Кирила Петкова опитані експерти зазначають, що він загалом був проукраїнським, але були певні проблеми через коаліцію з партією БСП. Ж. Кромбуа підкреслив, що сам Кирил Петков, як прем'єр-міністр, був дуже проукраїнським, та зробив багато важливих рішень для допомоги Україні, деякі з яких були прийняті без попереднього обговорення з партією БСП та президентом Радевим (Crombois, 34:44). Водночас Б. Міхайлов висловив думку, що Петков та його уряд, на момент лютого 2022, були не дуже досвідченими та молодими політиками, які певний період вагалися та не знали, що робити, але попри це надіслали багато зброї Україні (Mihaylov, 1:25:41). Д. Петрова, за десяти бальною

шкалою, оцінила уряд Петкова на 7/10, аргументуючи це тим, що *“вони не були достатньо рішучими у своїх діях та могли зробити більше”* (Petrova, 33:33).

Уряд *Николая Денкова* опитані експерти визначають як проукраїнський. Б. Попіванов окремо підкреслив, що створення уряду відбувалось між партіями, які є прямими ворогами, але які були об'єднані спільною платформою євроатлантичної та проукраїнської зовнішньої політики, а сам уряд був легітимізований приїздом Зеленського до Болгарії, в періоді написання коаліційної угоди (Popivanov, 17:18 п'ятий абзац у транскрипті). Всі експерти виділяють уряд *Николая Денкова* та його, як прем'єр-міністра, як один з найбільш проукраїнських урядів в історії Болгарії, подекуди ставлячи його уряд за цією умовною шкалою вище, ніж уряд Петкова. Зокрема, Ж. Кромбуа відзначив, що період правління уряду Денкова був періодом, коли *“Болгарія була найбільш антиросійською та найбільш проукраїнською”* (Crombois, 32:08). Д. Петрова, за 10 бальною шкалою, оцінила уряд Денкова на 8/10, аргументуючи це тим, що він попрацював краще, ніж уряд Петкова.

Враховуючи все вищезазначене, *ПП-ДБ можна віднести до проукраїнських політичних партій зі стійкою позицією.*

ГЕРБ-СДС є коаліцією двох партій, ГЕРБ та Союзу Демократичних Сил, проте під час інтерв'ю та в контексті розглянутої літератури, цю політичну силу називають просто ГЕРБ. Після виборів у жовтні 2024 року, ця партія посідає перше місце за кількістю депутатів у парламенті Болгарії (69/240 до появи партії “Велич” та 66/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

ГЕРБ дуже складно охарактеризувати, про що зазначали декілька з респондентів. Н. Блізнаков сказав, що цю партію можна поставити на друге місце відносно принципу євроатлантичності, проте не всі болгари впевнені, що *“ця євроатлантичність є щирою, а не мімікрією через яку керівництво ГЕРБ хоче, щоб їх добре сприймали у Західній Європі та Брюсселі”* (Bliznakov, 18:48). Партія є дуже уважною і наразі намагається балансувати між бажанням сподобатись Брюсселю і при цьому мати хороші стосунки з БСП, їхнім коаліційним партнером (Bliznakov, 21:23).

Про бажання ГЕРБ бути легітимізованими в очах країн Заходу зазначав і Ж. Кромбуа (Crombois, 25:34). Своєю чергою Б. Попіванов відзначив: *“ГЕРБ весь цей період часу не була ні проєвропейською, ні проукраїнською, ні проросійською партією, а опортуністичною партією, яка використовувала міжнародно-політичну ситуацію задля збереження власного впливу на внутрішню політику Болгарії”* (Popivanov, 24:55). Це можна простежити прямою відповідальністю партії ГЕРБ та Бойко Борисова у будівництві Турецького Поток, про що вже згадувалось у попередньому розділі, але на що також звернули увагу респонденти (Popivanov, 24:55; Mihaylov, 11:04). Б. Михайлов назвав ГЕРБ *“системною партією, яка намагається одночасно бути популістською та прозахідною”* (Mihaylov, 7:11 шостий абзац у транскрипті), зокрема через її глибоку інтегрованість в ЄНП (Mihaylov, 11:04).

В межах сучасного маніфесту політичної сили, не згадувалась війна (у частині зовнішньополітичної стратегії партії), чи Росія або Україна, та сам маніфест більше концентрується на внутрішній політиці Болгарії, аніж на зовнішній (ГЕРБ, 2024). Проте, в маніфесті окремо згадується про підтримку кооперації з болгарськими компаніями у сфері ВПК та підтримку і плани інтегруватись в Європейську оборонно-промислову стратегію (EDIS) та Європейську програму оборонної промисловості (EDIP) (ГЕРБ, 2024, с. 20-21). Це демонструє схожість між політикою партії та політикою ЄНП у сфері оборони, про яку було згадано в другому розділі цієї роботи.

З ГЕРБ найбільше всього експерти згадували її очільника, Бойко Борисова, та нинішнього прем'єр-міністра, Росена Желязкова. Зокрема в контексті персоналізованості політичних партій Болгарії. Д. Петрова прокоментувала, що Бойко Борисов є тим *“хто смикає за ниточки”*¹⁵ (Petrova, 20:34). Н. Блізнаков, в контексті провалу підписання болгарсько-української безпекової угоди в грудні 2024 року, підкреслював велику роль відмови в підписанні саме через позицію Бойко Борисова, вплинуло на уряд Главчева (Bliznakov, 17:01, 18:48). Ж. Кромбуа

¹⁵ В контексті уряду Желязкова та партії ГЕРБ.

казав, що всі тимчасові уряди 2022-2025 років були під прямим впливом ГЕРБ та особисто Бойко Борисова (Crombois, 32:26).

Н. Блізнаков застеріг, що Бойко Борисов є дуже складною фігурою, яка хоч і дотримується проєвропейських, пронатовських та проєвроатлантичних позицій, але він раніше був комуністом, членом комуністичної міліції і керівником охоронної групи тюрми, та в нього досі багато зв'язків з силами, які існували до епохи демократії в Болгарії (Bliznakov, 48:38). За словами експерта: *“Бойко Борисову не дуже довіряють, але він є дуже хорошим актором, через що частина людей його любить, та психологом народу, який добре вловлює, що подобається людям, та завдяки чому він може показати себе в хорошому світлі”* (Bliznakov, 48:38). Практично всі експерти зазначали, що зовнішньополітична позиція Бойко Борисова знаходиться у “плаваючому” стані та він здатний змінити її під впливом зовнішньополітичних факторів.

Між експертами присутня певна невизначеність щодо особистості Росена Желязкова, який з 16 січня 2025 року є прем'єр-міністром Болгарії. Одні експерти вважають, що Желязков не знаходиться під повним контролем Бойко Борисова, має певну власну політичну силу та не є просто тінню Борисова (Petrova, 20:34, 37:30). Другі зазначають про його пряму підзвітність до Бойко Борисова (Crombois, 37:27). Треті ж взагалі називають його істинним спадкоємцем Бойко Борисова (Popivanov, 1:10:20).

Проте всі експерти погоджуються, що Росен Желязков є проукраїнським політиком, з певними нюансами. Б. Попіванов назвав уряд Желязкова “першим урядом, який є проукраїнським лише на словах, але не діях” (Popivanov, 30:42 сімнадцятий параграф транскрипту). Цей факт підкреслив і Ж. Кромбуа, назвавши головною причиною цього вичікування Дональда Трампа та США (Crombois, 37:27). В цьому контексті, Н. Блізнаков, П. Пантев та Д. Петрова зазначають, що Росен Желязков хоч і є проукраїнським політиком, але велику роль в цьому відіграє позиція ЄС стосовно України, якої він намагатиметься слідувати (Bliznakov, 18:48; Petrova, 37:30; Pantev запитання №8).

Уряд Дімітара Главчева деякі з експертів також відносять як до уряду ГЕРБ. Цей уряд був певним чином унікальним. В минулому, до конституційної реформи, президент мав широкі повноваження щодо формування службового уряду, зокрема він міг призначати прем'єр-міністра та його кабмін на власний розсуд (як було з урядом Гириба Донєва), але за новою конституцією президент має право призначати лише людей зі списку, який формується парламентом і вже цей прем'єр-міністр формує уряд (Bliznakov, 14:02; Popivanov, 3:08; Pantev запитання №8; Mihaylov, 1:27:00). Відтак, обидва уряди Дімітара Главчева формувались ним, а сам Д. Главчев є людиною ГЕРБ (Bliznakov, 14:02, 1:27:00; Petrova, 36:43).

Період правління Главчева, за словами більшості з експертів, характеризується продовженням політики допомоги Україні та загальнопроукраїнською позицією, але головним негативним спогадом з цього періоду залишається відмова підписати безпекову угоду, зокрема через вищезгадану позицію Бойко Борисова, а також небажання підписувати довгостроковий договір перебуваючи на посаді тимчасового прем'єр-міністра (Bliznakov, 16:34; Popivanov, 17:18; Crombois, 10:58). Д. Петрова оцінила його уряд між 7.5 та 8/10, аргументуючи це тим, що уряд Д. Главчева був доволі проукраїнським (Petrova, 36:43).

Через те, що в контексті позиціювання ГЕРБ як проукраїнської партії ні експерти, ні офіційна документація партії, ні попередні дії та заяви представників партії не можуть дати чіткості, а партія демонструє властивість змінювати позицію під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, *ГЕРБ можна віднести до проукраїнських політичних партій з хиткою позицією.*

АПС, яка також відома як ДПС-ДПС або ДПС-Догана, є політичною партією Ахмеда Догана, яка відкололась від ДПС на фоні внутрішніх суперечок між керівництвом партії. Ця партія вперше увійшла до парламенту після виборів у жовтні 2024 року та є шостою за кількістю депутатів у парламенті (19/240) (51-во Народно Събрание | Стража).

Щодо характеристики цієї політичної партії варто зважати, що речі, які будуть сказані про партію ДПС нижче в цьому розділі може відноситись і до цієї

партії внаслідок її походження з ДПС (і навпаки, сказане про АПС може належати і до ДПС). Окрім цього, в межах дослідження партії АПС та ДПС можна не один раз побачити, що політичні партії Ахмеда Догана та Деляна Пеевські намагаються заявити своє право називатись партією ДПС. Це демонструється в політичних заявах АПС, де нерідко партію називають ДПС та в межах соціальних мереж [25] і навіть в доменному імені офіційного вебсайту партії, де dps.bg це вебсайт партії Ахмеда Догана, а dpsbg.eu - сайт Деляна Пеевські.

Н. Блізнаков підкреслив, що політична партія *“офіційно все ще стоїть на проєвропейських і пронатівських позиціях, що загалом означає помірковану проукраїнську позицію, але сам Ахмед Доган в минулому тривалий час був працівником російської спецслужби і невідомо, чи партія продовжить дотримуватись проукраїнських поглядів”* (Bliznakov, 38:09). Д. Петрова вказала, що під час розколу ДПС, сторона Пеевські звинувачувала сторону Догана в проросійськості, що мало певне підґрунтя, враховуючи бажання та філософію Ахмеда Догана бути друзями зі всіма (включаючи Росію, з якою в нього можуть бути економічні зв'язки) і бути готовим працювати зі всіма (Petrova, 16:00). Ж. Кромбуа сказав, що після “розлучення” в партії ДПС, Ах. Доган був дуже тихим та обережним щодо війни Росії проти України, але сам він історично був проросійським політиком (Crombois, 15:06).

Б. Попіванов додав, що партія АПС втрачає актуальність та поступово помирає в болгарській політиці через брак “уяви”, проте сама партія є проукраїнською принаймні через її пов'язаність з АЛДЄ (Popivanov, 30:42 шостий абзац транскрипту, 49:18, 49:55). Про поступову смерть АПС та про взаємопов'язаність її позиції з позицією партії ДПС зазначив і Б. Міхайлов (Blagoslav Mihaylov, 50:12).

У сучасному маніфесті партії АПС зазначено лише один пункт щодо України: “Ми підтримуємо роль та дії ЄС та міжнародної спільноти, які направлені на підтримку України, а також впровадження ефективної та послідовної спільної європейської зовнішньої та безпекової політики” (АПС, 2024, с. 8).

Серед проукраїнських політиків цієї партії, експерти виділяють лише Ілхана Ахмета Кючюка, який є депутатом Європарламенту та тривалий час був на керівних посадах в АЛДЄ і Renew Europe (Кушчуук, 2024). Якщо аналізувати сторінку політика у X (колишньому Twitter), то можна помітити проукраїнські заяви та публікації, особливо з лютого 2022 року [28], проте Іл. Кючюк робив останню заяву про Україну 24 серпня 2024 року (Кушчуук, 2024 серпень). Він навіть не написав слова підтримки Україні в лютому 2025 року, при тому, що в лютому 2024 року він писав “Україна переможе” (Кушчуук, 2024 лютий).

З урахуванням загальної пасивності політичної партії АПС в політиці Болгарії і відсутність, на офіційному рівні, заяв чи дій, які б свідчили про перехід партії з проукраїнської до проросійської позиції, *АПС можна віднести до проукраїнських політичних партій з хиткою позицією.*

Така класифікація партії АПС вмотивована тим, що її не можна назвати проросійською¹⁶, бо відсутній фактор прямої невідтримки України та/або підтримки Росії, та її не можна назвати популістичною партією, бо вони хоч і проявляють певну байдужість відносно України, але це може бути зумовлено загальною політичною пасивністю партії. АПС, на відміну від популістичних сил, не змінювала свою позицію з високою частотою. На мою думку, через високу посаду Іл. Кючюка, який залишається в АЛДЄ та Renew Europe, в силу “партійної родини”, там де АЛДЄ підтримує Україну (ALDE Party, 2025), там Україну підтримуватиме і АПС.

Серед основних аргументів, якими проукраїнські партії намагаються пояснити свою позицію, експерти виокремили:

- Україна — це жертва агресії, якій Болгарія має допомогти;
- Болгарія є членом ЄС та НАТО і дотримується принципів миру, неагресії, міжнародного порядку та кордонів і ніхто не має вирішувати суперечності війною (Popivanov, 56:09);

¹⁶ Варто пригадати термін “партійних родин” Jeffrey Nonnemacher, де АПС відноситься до АЛДЄ та Renew Europe, а не ЄСН.

- Болгарія є членом ЄС та НАТО і проявляє солідарність з їхньою позицією;
- Якщо Болгарія дозволить Росії продовжити свою агресію та перемогти Україну, то Болгарія може бути наступною в списку цілей для захоплення;
- Якщо Болгарія не буде підтримувати Україну, то вона може опинитись в міжнародній ізоляції (Porivanov, 57:10);
- Болгари та українці є близькими народами (Bliznakov, 58:16);
- Відбувається війна цивілізацій, де Болгарія має встати на сторону Європи (Mihaylov, 33:54, 36:21).

В питаннях максимуму та мінімуму, які окремі політичні партії в парламенті будуть готові виділити та/або проголосувати “за”, думки експертів розділились. П. Пантєв писав: *“питання допомоги Україні перебуває в процесі розвитку та дуже залежить від геостратегічної ситуації, проте в болгарському суспільстві присутнє високе сприйняття важливості України в межах захисту безпеки Європи”* (Pantev, запитання №9). Ж. Кромбуа сказав, що шанс погодити новий пакет допомоги Україні в межах 51 скликання парламенту є малоімовірним (Crombois, 39:32). Він називає це політичним самогубством, частково через зниження загальної підтримки України серед болгар, та можна лише очікувати на символічне голосування, яке підтримають ПП-ДБ та, залежно від ситуації, ГЕРБ та ДПС (Crombois, 40:26). Б. Попіванов дав іншу думку: всі партії, окрім “Відродження”, будуть готові дати помірну гуманітарну допомогу (медичне обладнання, їжу); розглянути можливість прийняти біженців, залежно від міжнародної ситуації та кількості біженців (Porivanov, 1:11:47-1:14:56). Б. Михайлов вважає, що якщо партії й будуть надавати допомогу, то це буде секретно (за виключенням ПП-ДБ), щоб не втратити виборців, проте Болгарія і зараз продає зброю Україні (Mihaylov, 1:38:47). Д. Петрова висловила, що всі партії (окрім відверто проросійських) будуть за гуманітарну допомогу та економічну підтримку, в контексті відбудови України; існує більшість щодо воєнної допомоги (обладнання), але можуть бути розбіжності: чи це буде продаж обладнання, чи безоплатна передача (Petrova, 46:36). Н. Блізнаков має подібну ж думку, за якою

ПП-ДБ будуть готові дати військову, економічну, фінансову і гуманітарну допомогу Україні, але залишається питання щодо того, чи їх підтримають в цьому ГЕРБ; всі інші будуть готові, в основному, проголосувати за гуманітарну допомогу (Bliznakov, 1:01:09).

Партія ПП-ДБ точно буде готова боротися проти вето президента Болгарії, направлене проти допомоги Україні. Щодо партій ГЕРБ, ДПС та АПС опитані експерти вагаються, але погоджуються, що все буде залежати від поточної внутрішньої та зовнішньополітичної ситуації та ці партії, ймовірно, голосуватимуть проти вето президента.

На завершення цього підрозділу, варто виділити два інтерв'ю, які дають певне розуміння поточної політичної ситуації в Болгарії. Ж. Кромбуа зазначив, що *“зовнішня політика Болгарія, наразі, не є рушієм болгарської політики”* та іноді між болгарськими партіями може бути розбіжність між тим, що вони сказали, та їхньою реальною позицією (Crombois, 42:37). Б. Попіванов також підкреслив, що *“болгарські політичні партії, через регулярні вибори в країні, використовують питання війни в Україні для власних внутрішніх цілей, та міжнародна політика наразі не розробляється з довгостроковим політичним мисленням, а лише в межах постійної політичної боротьби”* (Popivanov, 3:08).

3.3. Проросійські політичні партії Болгарії

“Відродження” (Възраждане) є партією, яка є третьою за кількістю місць в парламенті (35/240 до партії Велич та 33/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

За словами опитаних експертів, це праворадикальна та націоналістична партія, яка бажає виходу Болгарії зі складу НАТО та ЄС, скасування підтримки Україні та нормалізацію відносин з Росією. Деякі експерти застерегли, що партія, на поверхні, намагається демонструвати себе як “проболгарську”, а не проросійську. Проте дедалі більше зрозуміло, що вона є однозначно проросійською та антиукраїнською. Опитані експерти ставили партію “Відродження” на кінець осі відносно антиукраїнськості та антиєвроатлантичності політичної сили, на противагу ПП-ДБ (Popivanov, табл. 3.2.; Mihaylov, табл. 3.3.; Bliznakov, табл. 3.1.)

Можна виокремити інтерв'ю з Б. Попівановим, який працював над академічним дослідженням риторики цієї партії та її керівника, Костадіна Костадінова. За його знахідками: *“Костадин Костадінов завжди, з трибуни парламенту, згадує Україну як фашистський режим, з яким треба покінчити”* (Popivanov, 28:05). Б. Михайлов також сказав, що партія є *“однозначно фашистською”*, на відміну від партій “МЕЧ” та “Велич”, які більш популістичні, не мають однозначної позиції та є невиразно націоналістичними та патріотичними, тоді як “Відродження” має сувору позицію (Mihaylov, 26:14). Він також зазначив: *“Костадин Костадінов поширює дуже радикальні заяви з трибуни парламенту, зокрема конспірологічні теорії, проте коли Костадінов з'являється на телебаченні, то він буде демонструвати з себе дуже помірковану, але скептичну персону”* (Mihaylov, 1:03:42).

В секції “Зовнішньої політики” маніфесту партії чітко зазначається, що вони будуть виступати за зняття запроваджених санкцій та просувати інфраструктурні й геополітичні проекти, відновлювати економічні, політичні та культурні зв'язки з РФ; переглядатиме умови членства Болгарії в ЄС (Відродження, 2024, *Външна политика*). В секції “Оборона”, партія виступає за закриття американських баз на

території Болгарії та проведення референдуму щодо членства в НАТО (Відродження, 2024, *Отбрана*).

Партія також демонструє свою антиукраїнську позицію в межах попередніх голосувань парламенту, про які згадувалось у другому розділі цієї роботи. Ця ж позиція демонструється через “партійну родину”, де партія належить до ЄСН, які також виступають проти допомоги Україні.

Для закріплення вищесказаного, варто навести показові приклади кооперації Росії з партією “Відродження” та Костадином Костадиновим особисто. 27-28 серпня, коли відбувався форум БРІКС у Москві, К. Костадинов та члени його партії приїхали туди за офіційним запрошенням РФ, де відбулась зустріч з керівниками групи взаємодії Ради Федерації та членів комітету з бюджетів та фінансів РФ (Гавріш, 2024b).

Представники “Відродження” зазначили: *“попри негативну політику, яку зараз проводить болгарський уряд, для двох країн важливо продовжувати роботу зі збереження традиційних дружніх відносин між народами”* (Гавріш, 2024b). Василій Іконніков подякував “Відродженню” за їхню принципову позицію та *“послідовне засудження ворожих кроків, пов'язаних зі знищенням радянських пам'яток, а також перешкоджанням взаємодії православних церков двох країн”* (Гавріш, 2024b). К. Костадинов висловився за посилення політичної та міжпарламентської співпраці з російськими колегами та підтримав рішенням відновити викладання болгарської мови в школах низки тимчасово окупованих районів Запорізької області, де проживають представники болгарської діаспори, бо *“у період перебування області в складі України, політика українізації призвела до скасування навчання болгарською мовою”* (Гавріш, 2024b).

Іншим таким прикладом може послужити зустріч представників партії “Відродження”, серед яких був Костадин Костадинов, та представників посольства РФ у штаб-квартирі партії, де була і Надзвичайний і Повноважний Посол РФ в Болгарії, Елеонора Мітрофанова (Українська Призма, 2024). Костадин Костадинов наголошував на історичному минулому *“двох братніх народів”* та назвав Росію *“стратегічним партнером та союзником Болгарії”*, з яким Болгарія буде

співпрацювати коли позбудеться “колоніально-окупаційного статусу” (Українська Призма, 2024).

“Відродження” можна віднести до проросійських політичних партій зі стійкою позицією.

“БСП — Об’єднані ліві”, яка також відома як БСП або Болгарська Соціалістична Партія, в межах 51 скликання парламенту, є коаліцією лівих партій (20/240 місць у парламенті до “Величі”, 19/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

БСП можна охарактеризувати як партію-спадкоємця Болгарської Компартії, яка має підтримку з боку проросійського електорату, проте вони є унікальними через одночасну демонстрацію проросійської позиції та бажання залишатись інтегрованими в межах ЄС, де вони є частиною ПЄС (Mihaylov, 7:11).

Б. Попіванов говорив, що хоч БСП і тримає проросійську позицію, але вони більш помірковані та не настільки радикалізовані, як “Відродження” (Popivanov, 30:42). БСП дійсно робить проросійські заяви та обіцянки, але партія також помічалась в підтримці України, як це було за часів уряду Петкова, де Корнелія Нінова була міністром економіки та промисловості, та обіцяла, що “ні одна болгарська куля не буде відправлена Україні”, але водночас підписувала контракти, за якими болгарська воєнна допомога спочатку надсилалась Польщі, а далі їхала в Україну (Popivanov, 30:42; Bliznakov, 34:21). Б. Міхайлов зазначив, що не так важливо, які думки мають окремі з політики БСП, бо в реальності партія намагається втриматись за вмирущий (біологічно) електорат коштом комуністичної ностальгії та русофільії; *“політичний клас партії є набагато більш прозахідним, аніж їхні виборці”* (Mihaylov, 16:58; 18:59).

Сучасний маніфест партії, присвячений жовтневим виборам 2024 року, має такі пункти (БСП — ОБЕДИНЕНА ЛЕВИЦА, 2024):

- Брати участь у політичних та дипломатичних зусиллях щодо припинення війни в Україні та досягнення справедливого та тривалого миру. Категоричне неприйняття будь-яких рішень та дій, які могли б втягнути Болгарію

в конфлікт, в т.ч. шляхом відправлення військових формувань. Виступати проти політики санкцій та контрсанкцій, від яких страждають громадяни (№89);

- Протидіяти мілітаризації Чорного моря всіма країнами регіону та перетворення його на зону миру та співробітництва. Збереження можливостей для взаємодії між ними в таких сферах, як торгівля, транспорт, туризм та енергетика після завершення військового конфлікту та нормалізації відносин з Російською Федерацією (№90);

- Підтримувати політику єдиного Європейського Союзу, який не поділений на центр і периферію (№93).

Під час виборів у жовтні 2024 року, партія БСП використовувала в цілях агітації білборд з написом “Росія є нашим другом” (Атанасова, 2024).

На партію БСП важливо дивитись через призму внутрішніх виборів лютого 2025 року, після відставки Корнелії Нінової в червні 2024 року. Фаворитами на цих виборах були Атанас Зафіров та Борислав Гуцанов.

Борислав Гуцанов ще в липні 2022 року виступав за нормалізацію відносин з РФ та поновлення імпорту газу з місця, де *“ціни найвигідніші та постачання найбезпечніше”*; політик виступав проти висилки 70 російських дипломатів (Гуцанов, 2022). Вже в період партійних виборів, Борислав Гуцанов та Елеонора Мітрофанова спільно взяли участь у міжнародній конференції, організоване Посольство РФ в Болгарії та організацією "Болгарія — Росія", проте дії Гуцанова мали негативний виборчий ефект в самому БСП (Гавріш, 2025b). Сам Борислав Гуцанов є жителем Варни, де місцевий комітет БСП прийняв на постійній основі російське консульство (Bliznakov, 33:50), місто має тісні бізнес-зв'язки з російськими компаніями, і сам Гуцанов є бізнесменом у місті (Boris Popivanov 44:25). У Варні, в листопаді 2024 року, було розкрито нелегальне російське консульство на території партії БСП, яке до цього закрили у жовтні 2023 року (Kostova 2024).

Атанас Зафіров не робив гучних заяв щодо Росії та України, але дійсно замінив собою Корнелію Нінову, яка була відкритішою у свої проросійських поглядах (Petrova, 14:38; Crombois 11:56; Bliznakov, 34:21). Водночас Зафірова в

Болгарії вважають одним з прозахідних політиків БСП, через що він заробив псевдонім “Нассо Натото”¹⁷, при тому, що БСП виступає за членство в ЄС, але не в НАТО (Popivanov, 44:25, 46:37).

На виборах у лютому 2025 року переміг Атанас Зафіров. На запитання чи змінилась риторика партії після його перемоги, більшість з експертів вагались у відповіді. Н. Блізнаков сказав: *“партія стала тихішою відносно України”*, що також можна приписати до їхньої участі в уряді Желязкова (Bliznakov, 34:21). Д. Петрова підкреслила, що БСП зовсім трошки схилилась до проукраїнськості, що вона також пов’язує з урядом (Petrova, 14:38). Ж. Кромбуа висловився, що Зафіров, *“не настільки ж проросійський, як Корнелія Нінова”*, але електорат партії все ще схиляється в проросійську сторону та тепер партія в складі уряду з ГЕРБ та партія наразі буде більше сфокусована на власній реорганізації, аніж на розмовах про Україну (Crombois, 11:56; 21:07). П. Пантев висловив думку, що основною ціллю БСП є залишатись при владі та намагатись утриматись за проросійський електорат, який поступово зменшується, а сама партія демонструє *“коливальну”* позицію відносно України та Росії (Pantev, №4). Б. Попіванов констатував: *“партія за Атанаса Зафірова малоімовірно раптово змінить свій вектор відносно Росії через проросійський електорат, але сама партія, поки що, буде схильна до кооперації до будь-яких ініціатив без публічної підтримки”* (Popivanov, 44:25; 46:37).

БСП можна віднести до проросійських політичних партій з хиткою позицією. Ця партія однозначно не настільки радикальна у своїх поглядах, як “Відродження” та, після відставки Корнелії Нінової й участі партії в уряді Желязкова з ГЕРБ, БСП дещо припинила говорити проти України та поступово тяжіє до нейтралітету в цьому питанні. Але для партії є екзистенційно важливими голоси проросійських виборців.

Серед основних аргументів проросійських партій, чому не потрібно давати допомогу Україні та/або потрібно підтримати Росію, та причин подібної позиції, опитані експерти назвали:

- Ось-ось відправлять болгар на війну проти Росії (Mihaylov, 36:21);

¹⁷ Нассо від Атанас, та Натото від того, що він за НАТО.

- Не варто злити Росію, бо Росія може напасти на нас, якщо ми будемо допомагати Україні (Mihaylov, 36:21; 40:27)
- Це не в національних інтересах Болгарії вв'язуватись у цю війну (Bliznakov, 26:23);
- Існують певні зв'язки між керівництвом проросійських партій та російським посольством в Софії (Pantev, №4);
- НАТО розпочало цю війну та Росія захищається, справжній агресор це Захід (Crombois, 22:56);
- Ми не маємо витратити багато грошей на Україну, що просто подовжуватиме конфлікт, який Україна не може виграти (Crombois, 22:56);
- Ми втрачаємо гроші та ринки, а це негативно впливає на болгар, яким треба більше платити за все (Popivanov, 53:02; Bliznakov, 55:28);
- Якщо ця війна продовжуватиметься, то вона може вийти з під контролю та розширитись (Popivanov, 53:02);
- Краще витратити ресурси та гроші на модернізацію болгарської армії, аніж витратити їх на Україну (Popivanov, 53:02);
- Війна цивілізацій, де ми, православні слов'яни, боремось проти близьких нам росіян (Popivanov, 53:02; Mihaylov, 36:21);
- Ми дуже близькі з росіянами та не можемо з ними воювати (Bliznakov, 55:28);
- Україна та Росія це братські народи, які мають самі між собою вирішити суперечності і ми не маємо втручатись у ці справи (Popivanov, 53:02).

Опитані експерти сходяться на думці, що Україні не варто очікувати прямої підтримки з боку цих політичних сил під час голосувань парламенту. Але експерти також вважають, БСП може підтримати гуманітарний пакет допомоги для України. Через їхню присутність в уряді з ГЕРБ, вони можуть проголосувати за скасування президентського вето накладеного на допомогу Україні, якщо таким чином голосуватимуть і інші члени урядової коаліції (Petrova, 29:06; Pantev, №7; Mihaylov, 1:21:02). Також зазначалась цікава думка: партія “Відродження” може проголосувати “утримався” або не прийти на голосування щодо скасування

президентського вето, але виключно через те, що вони не хочуть асоціюватись з президентом Радевим та планують взяти участь на президентських виборах 2026 року (Popivanov, 1:07:19).

3.4. Популістичні політичні партії Болгарії

“Болгарський підйом” була у 48 скликанні парламенту, який пропрацював 3 місяці та 14 днів, а сама партія була найменшою з усіх представлених на той час у парламенті за кількістю депутат (12/240) (48-о Народно Събрание | Стража).

Через “коротке життя”, на цю партію можна дивитись через призму її керівника, Стефана Янева.

28 лютого 2022 року, журналісти “Радіо Свобода” Николай Лавчієв та Борис Мітов (2022) опублікували журналістське розслідування стосовно Стефана Янева, коли він був міністром оборони Болгарії в уряді Кирила Петкова. За словами журналістів, в перші години повномасштабного російського вторгнення, Стефан Янев на телебаченні bTV заявив: *“Давайте не поспішати з ярликами, чи є ситуація в Україні обмеженою військовою операцією, чи війною. Путін ретельно уникає вживання слова «війна». Це слово використовується досить легковажно”*, - після чого опублікував у Facebook, що ситуація в Україні є “військовою інтервенцією РФ в Україну” (Лавчиев & Митов, 2022). Через ці заяви, прем’єр-міністр Кирил Петков та Міноборони Болгарії повідомили журналістів, що сказане Яневим є виключно його особистою позицією, а не позицією уряду або міністерства, а через деякий час його відправили у відставку (Лавчиев & Митов, 2022). Журналісти також зазначають, що Стефан Янев з’являвся на антинатівському протесті в центрі Софії, де потиснув руку протестувальникам з плакатами “Ніколи проти Росії” та “Болгарія — зона миру” (Лавчиев & Митов, 2022). В межах статті, журналісти також процитували минулих урядовців, які назвали дії Янева суперечливими, а сам Янев послаблював Болгарію до гібридних атак та погіршував проінформованість населення в часи дезінформації (Лавчиев & Митов, 2022).

В межах сучасного маніфесту партії відсутні згадки про Україну чи Росію (Български възход, 2024). В секції про зовнішню політику, партія зазначає: *“зовнішня політика стала передовою лінією оборони та відстоювання національних інтересів у контексті війни недалеко від кордонів”*, та у разі своєї перемоги на виборах, партія підтримувала б участь Болгарії в НАТО та ЄС, намагалась би увійти до Шенгенської зони та прийняти євро як національну валюту

(Български възход, 2024, частина “Външна политика”). Водночас програма часто згадує, що партія буде боротися за відновлення болгарської державності (Български възход, 2024, 3 розділ “ДЪРЖАВАТА”).

22.02.2025, на вебсторінці партії було опубліковано інтерв'ю Стефана Янева де він заявляв: *“Україна, можливо, захопилась вірою у власну пропаганду, що вони можуть бути моральними опорами світу та розмахувати пальцем перед всіма проговорюючи — ви помиляєтесь. У цьому випадку вони зіткнулися з новою американською адміністрацією”* (Български Възход, 2025).

Д. Петрова зазначила, що Стефан Янев є пропрезидентським політиком (президент, своєю чергою, завжди був пропутінським політиком), та вона додала: *“перебуваючи на посаді міністра оборони, Стефан Янев запам'ятався відмовою називати війну Росії проти України війною, замість цього називаючи її СВО, за що його потім і змістили з посади”* (Petrova, 12:17-13:28).

Окремо варто звернути увагу, що під час голосування парламенту 3 листопада 2022 року, 7 членів партії проголосували за надання воєнної допомоги Україні, а ще 5 депутатів від партії не голосували (Стража, 2022).

“Болгарський підйом” можна віднести до популістичних політичних партій з проросійською позицією. Ця партія була в політиці зовсім недовго, але враховуючи суперечливість її заяв з подальшими діями, а також відсутністю згадки та позиції щодо війни Росії проти України в офіційному маніфесті асоційованість з президентом Радевим, вона підпадає під класифікацію популістичного проросійського спрямування.

В межах пропрезидентських сил також варто розглянути *службовий уряд Гилиба Донєва*, який виконував обов'язки з 2022 по 2023 рік. Уряд Донєва формувався за старою конституцією, коли в президента були широкі повноваження щодо призначення прем'єр-міністра та окремих міністрів, що робило його фактично президентським урядом, а сам Донєв тривалий час був радником президента (Boris Popivanov, 3:08). Деякі з опитаних експертів описують Донєва як “слугу президента”, який розділяє всі погляди з Руменом Радевим (Petrova, 34:27-35:56). Н. Блізнаков казав, що в Болгарії проросійська позиція президента є

публічною таємницею (Bliznakov, 14:02), та з цією тезою погоджуються всі опитані експерти.

Експерти казали, що Донєв сповільняв допомогу Україні та відмовлявся приєднатись до європейської ініціативи, яка була направлена на відправку 1 млн снарядів Україні (Bliznakov, 12:35-14:02) і загалом був єдиним проросійським прем'єр-міністром Болгарії з лютого 2022 року, який зробив найменше для допомоги Україні (Pantev, №8). Проте Б. Попіванов відзначив, що уряд Донєва виконував рішення парламенту щодо відправлення допомоги Україні, через що його, певною мірою, можна вважати проукраїнським прем'єр-міністром (Porivanov, 1:08:37). Д. Петрова оцінила уряд Донєва на 3/10, аргументуючи це тим, що вони підтримували європейські ініціативи тільки на словах та робили все можливе, щоб підривати допомогу Україні (Petrova, 35:56).

“ДПС — Новий початок”, яка також відома як ДПС-Пеєвські, ДПС та “Рух за права і свободи”, в межах 51 скликання парламенту, є партією Деляна Пеєвські (30/240 місць у парламенті до “Величі”, 29/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

Як зазначалось у секції про партію АПС, деякі речі сказані про АПС можуть також бути стосуватись і ДПС. Зокрема, офіційно, партія також вважається партією етнічних турків та євроатлантичного спрямування. Але респонденти зазначали іншу думку, як от Б. Попіванов охарактеризував ДПС як *“картельну, клієнтелістську, бізнес партію, в якій немає ідеології та яка оперує як бізнес, яка покупає та продає посади і укладає певні договори з іншими сторонами”* (Porivanov, 30:42).

В сучасному маніфесті партії ДПС заявляла¹⁸ (ДПС, 2024):

- Болгарія захищає та підтримує незалежну Україну та стоїть на боці демократичного світу (с. 1);
- Болгарія є повноправним союзником НАТО та несе відповідальність за колективну оборону держав-членів, нарощуючи свій оборонний потенціал та

¹⁸ Ці обіцянки були зроблені партією вже після розколу на АПС та ДПС, але до перемоги Дональда Трампа на виборах в США.

беручи активну та ефективну участь у реалізації всіх проект для зміцнення східного флангу НАТО (с. 1);

- Болгарія активно бере участь у процесах реформування Європейського Союзу, що призводитимуть до підвищення ролі держав-членів, зменшення бюрократії, підтримки конкурентоспроможності європейської промисловості та економіки, поваги до національних пріоритетів та культури, а також безпеки європейських громадян (с. 2).

Маніфест також підкреслює агресивну гібридну війну Росії, яка реалізовується через дезінформацію, фейкові новини та моделювання настрою ностальгії за старими “безпечними часами”, та яка також ведеться проти Болгарії останні 4 роки (с. 30); ДПС категорично підтримуватиме процеси підвищення обороноздатності болгарської армії та об’єднаних сил НАТО, над побудовою оборонної доктрини ЄС, європейських сил та сильного європейського ВПК, а також за процеси направлення до підвищення обороноздатності України та безпеки Європи, за впровадження гнучких механізмів військової допомоги Україні (с. 31); ДПС виступатиме за обмеження російського дезінформаційного впливу на регіон Західних Балкан (с. 33).

Сам Делян Пеевскі є олігархом та знаходиться під санкціями США і Сполученого Королівства, зокрема у списку Магнітського. На початку каденції 51 скликання парламенту, партія ПП-ДБ запропонувала створити “Санітарний кордон” навколо Деляна Пеевскі, який мав обмежувати їх у формуванні більшості на виборах та працював би в сторону боротьби з корупцією та послабленням впливу Пеевскі на болгарську політику (Гавріш, 2024с). До декларації доєднались ПП-ДБ, АПС, ІТН та БСП (Гавріш, 2024d).

Після розколу партії, ДПС також виключили зі складу АЛДЄ/ОЄ (Гавріш, 2024е). Офіційною позицією АЛДЄ/ОЄ було те, що ДПС фактично знаходиться під одноосібним керівництвом Деляна Пеевскі та цінності ДПС не сходяться з цінностями європейських політичних об’єднань (Гавріш, 2024е). Своєю чергою, Пеевскі звинуватив європейські політичні об’єднання в подвійних стандартах, в дистанціюванні від європейських лібералів та концентрації на інтересах окремих

груп та осіб, а не народу Європи та Болгарії, несумісностей цінностей ДПС¹⁹ з цінностями АЛДЄ/ОЄ (Гавріш, 2024e).

Більшість з опитаних експертів погоджуються, що Делян Пеевські тривалий проміжок часу “грав” євроатлантика та проукраїнського політика, що змінилось після перемоги Дональда Трампа на виборах у США. Н. Блізнаков зазначив, що Пеевські тепер вважає, що гроші більше потрібні болгарським громадянам, а не Україні (Bliznakov, 44:05). Д. Петрова додала, що Пеевські сподівається бути звільненим зі Списку Магнітського за рішенням Трампа, і тому він у вичікувальній позиції, проте *“Пеевські буде підтримувати Україну, якщо Україну буде підтримувати Трамп”* (Petrova, 6:19; 9:47). Про вичікувальну позицію сказав і Ж. Кромбуа (Crombois, 21:07).

ДПС можна віднести до популістичних політичних партій з проукраїнською позицією. Більшість з експертів погоджуються, що ця політична партія не є відверто проросійською або проукраїнською, а має та захищає лише власні інтереси, як от виключення Деляна Пеевські з під міжнародних санкцій.

“МЕЧ” є однією з найменших партій 51 скликання та знаходиться під керівництвом Радостіна Васильєва (12/240 місць у парламенті до “Величі”, 11/240 після) (51-во Народно Събрание | Стража).

За Б. Михайловим, партію можна охарактеризувати як маленьку популістичну силу, яка побудована навколо соцмереж та ґрунтує виборчу підтримку на дуже провокативних заявах та конспірологічних теоріях (Mihaylov, 19:53, 22:51). Він також зазначає, що “МЕЧ”, на відміну від “Відродження”, не демонструє жорстку позицію, а проявляє більше нечіткий патріотизм, націоналізм і є дуже консервативною (Mihaylov, 19:53, 26:14). Партія “МЕЧ” не проявляє якогось інтересу до Росії чи України та дуже складно сказати, яка їхня позиція щодо двох країн (Crombois, 8:11).

Цю партію також можна охарактеризувати напряду через її керівника та засновника, Радостіна Васильєва, який, за словами Б. Михайлова: *“намагається*

¹⁹ Делян Пеевські сказав, що цінностями ДПС є: *“люди та їх добробут, утвердження традиційних сімейних цінностей і захист сучасної та процвітаючої Болгарії та Європи”* (Гавріш 2024e).

демонструвати з себе сильну фігуру, трохи проросійську позицію, популізм та іноді робить радикальні заяви, щоб отримати підтримку виборців” (Mihaylov, 58:51-59:07). Б. Попіванов додав: “Васильєв грає з себе радикала, обіцяючи посадити чи вбити політиків, але при цьому він дуже готовий до кооперації з олігархами, бізнесом та політичними партіями, і він приймає позицію протилежну до позиції уряду”, - тобто якщо уряд за допомогу Україні, то він буде проти, і навпаки (Popivanov, 30:42 7-9 абзаци у транскрипті).

Н. Блізнаков відніс партію “МЕЧ” до однієї категорії з партією “Відродження”, кажучи: *“Радостін Васильєв відверто говорить про те, що треба допомагати Росії, що українська влада є нелегітимною, що всі окуповані території назавжди залишаться за Росією та те, що військову допомогу Україні треба зупинити” (Bliznakov, 25:20, 26:23). Деякі з експертів погоджуються, що “МЕЧ” виступають проти витрати грошей для допомоги Україні, та вони відносять їх до проросійських партій, які ховаються за ярликом “пацифістичної партії” і виступа (Petrova, 9:47; Pantev, №3).*

У партії відсутній маніфест, але є “пріоритети”, які дуже узагальнені та базуються на лозунгах, а не на конкретних планах: “Соціальна Болгарія є можливою!”, “Спорт, Культура та Туризм як національні пріоритети”, “Освіта це інвестиція в майбутнє”, “Сприятимемо доступності адміністративних послуг” тощо (МЕЧ, 2024).

Всі опитані експерти погоджуються, що “МЕЧ” не буде підтримувати Україну під час голосувань або у випадку з накладенням президентського вето на виділену допомогу Україні. *“МЕЧ” можна віднести до популістичних політичних партій з проросійською позицією.*

“Велич” є однією з найменших партій 51 скликання та наразі знаходиться під керівництвом Івеліна Михайлов (10/240 місць у парламенті) (51-во Народно Събрание | Стража). Партія потрапила до парламенту 51 скликання 13 березня 2025 року після рішення Конституційного суду, що перерахував кількість голосів під час жовтневих виборів (Гавріш, 2025с).

Найбільш детально передісторію цієї політичної партії розказав Б. Михайлов, який назвав її подібною до “МЕЧ”, бо вони також будуються на підтримці з соцмереж, конспірологічних теоріях, провокативних заявах і проявляють нечіткий патріотизм та націоналізм (Mihaylov, 19:53, 22:51, 26:14). Риторика партії “Велич” є проросійською та організатори партії є “бандитами”, які в минулому будували фінансову схему та нічого не знають про політику (Mihaylov, 52:46).

В червні 2024 року, партією керував дуже проросійський політик “полковник” Николай Марков, а сама партія була заснована на підґрунті тематичного парку про болгарську історію, якого фактично не існувало, але людей намагались зробити інвесторами в цей парк, на чому і будувалась фінансова схема 10 років потому (Mihaylov 53:39; 54:37). Парк розташовувався у селі біля міста Варна, де організатори викупили земельні ділянки та домівки, переконали інвесторів, у манері культу, переселитись до цього села, а після створення партії “Велич” - отримали владу на муніципальному рівні в межах общини Ветрино, та зробили село своїм “феодальним володінням” (Mihaylov, 54:37). Через те, що ніхто не очікував перемогу на національних виборах у червні 2024 року, партія розкололась між Івеліном Михайловим та Николаєм Марковим (Mihaylov, 57:23).

Партія, на думку Б. Михайлова: *“каже божевільні речі та в реальності, якщо було б проведено фінансове розслідування, вони мали б сидіти за ґратами”* (Mihaylov, 58:19). П. Пантєв зазначив, що партія “Велич” є проросійською партією, яка ховається за ярликом “пацифістичної партії” та виступає проти витрати грошей для допомоги Україні (Pantev, №3). Б. Попіванов додав: *“партія використовує конспірологію в усіх можливих напрямках, зокрема у сферах болгарської історії, Бога Сонця, окультизму тощо, та наразі намагається самоорганізуватись та вижити, перебуваючи прямо на межі 4% прохідного виборчого бар'єра”*, - а серед болгар існують плітки, що вони підтримуються російськими грошами та спецслужбами (Popivanov, 30:42 10-12 абзаци транскрипту). Н. Блізнаков підкреслює: *“партія каже речі, які хотіли б почути люди в заплутаній політиці, зовнішньо-політично вони позиціюють себе нейтрально, а внутрішньополітично вони проти корупції, ГЕРБ та ДПС”* (Bliznakov, 26:23).

У маніфесті партії, який останній раз оновлювався 30 травня 2024 року, фактично відсутня згадка України, Росії або зовнішньої політики, проте присутні популістичні обіцянки без конкретики (Величие, 2024).

Риторика партії також демонструє проросійську позицію. У 2022 році, коли Івеліна Михайлова запитували його позицію щодо війни Росії проти України, він переводив запитання демонстрацією зруйнованої та засміченої території, кажучи про важливість екології (Подкрепа за Івелін Михайлов, 2025). В червні 2023 року, Николай Марков опублікував у себе на Facebook пост, де прямим текстом заявив, що він отримує десятки кліпів про експорт зброї до України та надсилає їх секретним каналом безпосередньо до Москви (Марков, 2023). В червні 2024 року, Івелін Михайлов та Николай Марков заявляли, що вони відрізняються від “Відродження” тим, що Костадин Костадинов хоче допомогти Росії, а вони за нейтралітет та за те, щоб залишитись в НАТО та ЄС, при цьому не будучи євроатлантистами (Нова телевизия, 2024).

Розслідування журналістки Міни Кіркової демонструє, що з лютого 2022 року, вебсайти пов’язані з Івеліном Михайловим почали публікувати заклики до нейтралітету, виступати проти військової допомоги Україні та повторювати російські наративи про нацизм в Україні, а сам Михайлов входить до складу громадської ради “Вільна та мирна Болгарія”, яка реплікує російську пропаганду про війну (Киркова, 2024).

Всі опитані експерти погоджуються, що “Велич” не буде підтримувати Україну під час голосувань або у випадку з накладенням президентського вето на виділену допомогу Україні. *“Велич” можна віднести до популістичних політичних партій з проросійською позицією.*

ІТН є політичною партією болгарського шоумена Славі Трифонова (18/240 місць у парламенті до “Величі”, 17/240 місць після) (51-во Народно Събрание | Стража).

ІТН характеризується як популістична партія правого консервативного спрямування, яка в межах Європарламенту інтегрована в АКРС, та фактично одноосібно керується Славі Трифоновим. Б. Михайлов зазначив, що ІТН хоч і

залишаються “мемною” партією, але, на відміну від інших популістичних сил вони є більше “проістеблiшментовими” та мають певних членів, які лобіюють через себе інтереси компаній (Mihaylov, 27:01). Н. Блізнаков зазначав: *“в ІТН все вирішує її керівник, Славі Тріфонов, якого ніхто не бачить та який сидить у темній-темній кімнаті та іноді робить висловлювання на Facebook, Instagram та телебаченні. В минулому, він підтримував Україну, але останнім часом його депутати кажуть, що президент Румен Радев має рацію та треба вже думати насамперед про мир і допомагати Україні гуманітарними способами”* (Bliznakov, 46:33). Б. Попіванов вважає, що Славі Тріфонов не змінив свою позицію щодо російсько-української війни: він проти вторгнення Росії та за допомогу Україні (Popivanov, 48:29). П. Пантєв відмітив пропрезидентські настрої в межах партії, при цьому відносячи ІТН до проукраїнських партій через їхню прозахідну позицію (Pantev, №3 та №4). Д. Петрова додала, що ІТН наразі демонструє пацифістичну риторику та наближаються до президентської позиції відносно війни (Petrova, 6:19).

У маніфесті партії, в секції зовнішньої політики, не згадується Україна або Росія, проте вони за продовження членства Болгарії в ЄС та НАТО (ІТН, 2024). В секції про оборону, партія пише: *“Війна в Україні підриває європейську систему безпеки, принципи міжнародного права та призводить до нездоланих труднощів у досягненні рішень, заснованих на політичному діалозі та довірі”*, - і тому ІТН планує продовжувати співпрацю у сфері оборони в межах ЄС та НАТО, виступає за “вилучення уроків з розвитку конфлікту в Україні”, які сприятимуть покращенню власних оборонних можливостей (ІТН, 2024).

Більшість з опитаних експертів погоджуються, що партія не буде виступати з відверто проросійськими закликами та може підтримати гуманітарну допомогу Україні, зокрема через участь в уряді Желязкова, але сама партія мало ймовірно буде ініціатором виділення допомоги. Практично всі опитані експерти зазначають, що партія буде враховувати позицію ГЕРБ та, ймовірно, виступати проти президентського вето накладеного на допомогу Україні.

“ІТН” можна віднести до популістичних політичних партій з проукраїнською позицією. Ця партія демонструє певну приналежність до

євроатлантичних сил та знаходиться в болгарській політиці вже декілька років, проте не має чіткої позиції щодо України та сама партія має схильність змінювати свою думку з різних питань, як це було за часів уряду Петкова і про що зазначали деякі з експертів, зокрема Б. Попіванов (Popivanov, 48:29).

ВИСНОВКИ

В межах теоретико-методологічних засад дослідження українсько-болгарських відносин та позицій болгарських політичних партій обґрунтовано концепт політичного позиціювання партій (ППП) як інструмент для категоризації партій і їхніх представників. PPP дозволяє аналізувати мультипартійні взаємодії в парламенті, висвітлення партійної діяльності в медіа та формування комунікаційних стратегій партій.

Методологічний блок дослідження включає якісні і кількісні методи: напівструктуровані інтерв'ю з експертами, вивчення напрацювань болгарських науковців з цієї теми, контент-аналіз офіційних документів політичних партій, голосувань політичних партій у парламенті, офіційні заяви представників політичних сил.

Політичні партії можна розглядати як акторів міжнародних відносин у контексті формування законодавчої та виконавчої гілки влади в парламентських демократіях. Політичні партії різних країн можна об'єднувати у “партійні родини”, які часто мають спільні ідеологічні та політичні позиції щодо різних питань, зокрема міжнародних відносин. Одним з найбільш виразних прикладів “політичних родин” є політичні групи у Європарламенті.

В межах політичних груп Європарламенту, на момент лютого 2025 року, болгарські партії:

1. ГЕРБ-СДС та ДБ належать до Європейської Народної Партії;
2. АПС та ПП належать до АЛДЄ/Оновити Європу;
3. “Відродження” належить до Європи Суверенних Націй;
4. БСП належить до Партії Європейських Соціалістів;
5. ІТН належать до Альянсу Консерваторів та Реформістів у Європі.

Серед них, Оновити Європу, Європейська Народна Партія та Партія Європейських Соціалістів демонстрували підтримку щодо вступу України до ЄС, а

також щодо підсилення європейської оборони та промисловості. Група Європи Суверенних Націй демонструвала проросійську та антиукраїнську позицію. Альянс Консерваторів та Реформістів у Європі мав або загально нейтральну позицію з цих питань або не мав позиції взагалі.

Дослідження показало, що болгарська національна політика тісно пов'язана з політикою ЄС. Через це, представники болгарських політичних партій в межах Європарламенту, скоріш за все, будуть голосувати так само, як голосують їх партійні групи. Це означає, що якщо ЄНП, ПЄС та АЛДЄ/ОЄ будуть голосувати за допомогу Україні; ЄСН буде голосувати проти допомоги Україні, то євродепутати від політичних партій Болгарії, скоріш за все, будуть голосувати слідом за своїми “партійними родинками”.

Використання методології ППП, з урахуванням голосувань у національному парламенті та заяв представників болгарських парламентських політичних партій 2022-2025 рр., дозволило провести класифікацію за трьома основними блоками зовнішньополітичного спрямування з питань України після початку повномасштабного російського вторгнення з 24 лютого 2022 року до кінця лютого 2025 лютого: проукраїнські, проросійські та популістичні.

Проукраїнські та проросійські партії також було розподілено на підгрупи партій зі *стійкою* або *хиткою* позицією. Партії зі стійкою позицією демонструють чітке, систематичне та послідовне слідування принципам і ідеалам, відносно проукраїнської чи проросійської позиції. Партіям з хиткою позицією властиво змінювати свою думку під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Популістичні партії не мають чіткої зовнішньополітичної платформи та здатні гнучко змінювати позицію залежно від внутрішньої та зовнішньої політичної ситуації. На відміну від партій з хиткою позицією, популістичні партії можуть перетинати межу між *проукраїнською* та *проросійською* позиціями залежно від внутрішньої та зовнішньої політичної кон'юнктури в окремих проміжках часу, без

серйозних довгострокових репутаційних загроз для цих партій, через загальну відсутність довгострокової зовнішньополітичної програми.

У результаті класифікації, парламентські політичні партії Болгарії можна охарактеризувати таким чином:

1. ГЕРБ-СДС є партією без чіткої ідеології загальнопроєвропейського спрямування, яка змінює свою позицію з різних питань залежно від позиції ЄС, США, болгарського народу та її лідера Бойко Борисова. Це проукраїнська політична партія з хиткою позицією;

2. ПП-ДБ є антикорупційною, ліберальною, євроатлантичною та проукраїнською партією Болгарії. Це проукраїнська політична партія зі стійкою позицією;

3. “ДПС — Новий початок” є клієнтелістською партією без чіткої ідеології, яка змінює свою позицію з різних питань залежно від позиції та інтересів її лідера, Деляна Пеевскі. Це популістична політична партія з проукраїнською позицією;

4. “Відродження” є праворадикальною націоналістичною партією, яка виступає проти ЄС, НАТО та України, а також виступає за нормалізацію відносин з Російською Федерацією. Це проросійська політична партія зі стійкою позицією;

5. “БСП — Об’єднані ліві” є партією-спадкоємцем Болгарської Комуністичної Партії, має проросійський електорат, але водночас виступає за членство Болгарії в ЄС. Це проросійська політична партія з хиткою позицією;

6. АПС є партією, яка відкололась від партії ДПС під керівництвом Ахмеда Догана, дотримується загальнопроєвропейських і пронатівських позицій, але водночас має схожі характеристики, як і у “ДПС-Новий початок”. Це проукраїнська політична партія з хиткою позицією;

7. “МЕЧ” є дуже консервативною популістичною партією, яка проявляє нечіткий патріотизм та націоналізм, позиція якої формується зворотньо від позиції уряду, та партія знаходиться під прямим управлінням її очільника, Радостіна Васильєва. Це популістична політична партія з проросійською позицією;

8. “Велич” є дуже консервативною популістичною конспірологічною партією, яка проявляє нечіткий патріотизм та націоналізм, побудована на фундаменті фінансової схеми та має проросійське спрямування. Це популістична політична партія з проросійською позицією;

9. ІТН є популістичною партією правого консервативного характеру, яка має євроатлантичне спрямування, частково слідує позиції президента Румена Радева та знаходиться під прямим керівництвом її очільника, Славі Тріфонова. Це популістична політична партія з проукраїнською позицією;

10. “Болгарський підйом” характеризується як пропрезидентська партія. Це популістична політична партія з проросійською позицією.

У результаті роботи з’ясовано, що з лютого 2022 року до жовтня 2024 року (до 51 скликання парламенту), найбільшими прихильниками допомоги Україні була партія ПП-ДБ та її політики. Зокрема, уряди Кирила Петкова та Николая Денкова вважаються періодами найбільшої та найактивнішої допомоги Україні.

Також партії ГЕРБ-СДС та ДПС, та їхні політики, демонстрували підтримку Україні в контексті російсько-української війни під час голосувань та діяльності партій у парламенті, політичних заявах. Зокрема це демонструвалось в період уряду Николая Денкова, який було сформовано партіями ГЕРБ та ПП-ДБ. На відміну від ПП-ДБ, ця підтримка з боку ГЕРБ-СДС та ДПС переслідувала особисті цілі, зокрема легітимізуватись в очах інституцій ЄС.

Дослідження показало, що партії ІТН та “Болгарський підйом” демонстрували певну пропрезидентську позицію, з чого виходила їхня проросійська позиція, залежно від схильності дослухатись до президента Румена Радева. Найбільшу схильність до позиції президента Радева щодо України проявила партія “Болгарський підйом”, тоді як ІТН більше керувалась думками її очільника, Славі Тріфонова.

Дослідження визначило, що активними опонентами допомоги Україні були, та залишаються, партії: “Відродження”, БСП, “Велич” та “МЕЧ”. Найбільшим з

опонентів допомоги Україні є партія “Відродження” та її керівник Костадин Костадинов. Окремо варто зазначити, що в період правління Корнелії Нінової в БСП, партія трималась більш відкритих проросійських поглядів, ніж проявляє в період правління Атанаса Зафірова з 2025 року. Партії “Відродження”, “МЕЧ” та “Велич” будуть проти будь-якої допомоги Україні.

Встановлено, що партії ПП-ДБ, ГЕРБ-СДС, ДПС, АПС, ІТН та БСП, потенційно, будуть готові підтримати Україну гуманітарною допомогою та прийняти її біженців в реалістичних межах, які не будуть занадто обтяжливими відносно болгарських бюджетних ресурсів.

Водночас партія ПП-ДБ буде готова підтримати практично будь-який законопроект відносно фінансової чи воєнної допомоги Україні. В цьому, потенційно, ПП-ДБ можуть підтримати й партії ГЕРБ-СДС, ДПС, АПС та ІТН. Попередньо зазначені політичні партії, скоріш за все, голосуватимуть “за” зняття президентського вето, накладеного на допомогу Україні.

На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що готовність парламентських сил — ГЕРБ-СДС, ДПС, АПС та ІТН — підтримувати законодавчі ініціативи, спрямовані на дання допомоги Україні, залежатиме від внутрішньополітичної ситуації в країні, а також відносно позицій Брюсселя та Вашингтона щодо допомоги Україні. Коли інтереси ЄС та США узгоджені й чітко артикульовані, згадані партії найімовірніше віддаватимуть голоси на користь відповідних законопроектів. Проте в разі виникнення дисонансу між офіційними позиціями ЄС та США, ці політичні сили обиратимуть вичікувальну тактику до моменту формулювання та узгодження єдиної позиції.

Окремо слід відзначити, що нинішній уряд Росена Желязкова є результатом угоди між ГЕРБ-СДС, БСП та ІТН, за підтримки партії АПС (та ДПС). Цей уряд, наразі, демонструє послідовну проєвропейську та проукраїнську позицію. На думку опитаних експертів, у разі потреби голосування за законопроекти направлені на допомогу Україні, партії БСП та ІТН можуть синхронізуватися з позицією ГЕРБ-

СДС, або, щонайменше, утриматися від голосування, аби не підірвати крихку коаліційну рівновагу та зберегти уряд.

У ході дослідження було виявлено та заповнено прогалини відносно позицій болгарських парламентських політичних партій у контексті російської війни проти України в проміжку з лютого 2022 року до лютого 2025 року. Основною прогалиною в сучасній літературі на цю тему є позиції парламентських політичних партій у вищезгаданому контексті в межах 51 скликання Народних зборів Болгарії, а саме:

1. Позиція партії БСП, яка після обрання Атанаса Зафірова головою партії не змінила загальну проросійську спрямованість, однак інтенсивність проросійської позиції помітно знизилась порівняно з епохою керівництва Корнелії Нінової;

2. Позиція партії АПС, яка вперше потрапила до парламенту після жовтневих виборів 2024 року та практично наслідуює зовнішньополітичну лінію партії ДПС, утім зберігаючи статус члена АЛДЄ/ОЄ на відміну від партії Деяна Пеєвскі;

3. Позиція партій ГЕРБ-СДС та ДПС, які після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах у США обрали вичікувальну тактику: утримуються від явного засудження Росії чи активної підтримки України. Натомість новостворений уряд Росена Желязкова чітко дотримується проєвропейської та проукраїнської позиції, але лише в межах риторики без активних дій зі свого боку;

4. Позиція партії “МЕЧ”, яка вперше потрапила до парламенту після жовтневих виборів 2024 року та вже зараз декларує себе як антиукраїнська та проросійська партія, розраховуючи “мобілізувати” на свій бік електорат з проросійськими настроями;

5. Позиція партії “Велич”, яка, після заміни на посаді керівниками Николая Маркова на Івеліна Михайлова, продовжує маскувати свою проросійську орієнтацію під формально пацифістською риторикою.

Поставлена мета цього дослідження – визначити позиції парламентських політичних партій Болгарії щодо України в контексті російсько-української війни – була досягнута. Болгарсько-українські відносини, особливо в безпекових та економічних питаннях, залежать не лише від прямої двосторонньої співпраці, але й від відносин України одночасно з ЄС та США. У разі, якщо Україна зможе консолідувати позиції ЄС та США, а також пришвидшити їх в питаннях санкцій та допомоги в контексті війни російсько-української війни, то Болгарія також доєднається до цих ініціатив. У разі, якщо позиції ЄС та США, щодо врегулювання цієї війни, будуть розділені або пасивними, то Болгарія продовжуватиме тримати вичікувальну позицію, допоки країни Заходу не дійдуть консенсусу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jansen, E. H., Scheltens, J., Molleda, J. V., & Staak, S. van der. (2016). (K. Friel, Ed.). International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA). <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/policy-positioning-tool-for-political-parties.pdf>
2. van Gorp, J. A., (2015). IDEAS AND THE STUDY OF POLITICAL PARTIES: THE ADDED VALUE OF THE DISCURSIVE INSTITUTIONALIST APPROACH. *Revista Uruguaya de Ciencia Política*, 24(2), 15-28. <https://www.redalyc.org/pdf/2973/297346771001.pdf>
3. Raunio, T., & Wagner, W. (2024). Legislatures, political parties, and foreign policy. In *Oxford University Press eBooks* (pp. 305–322). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198843061.013.17>
4. *U.S. Senate: Arthur Vandenberg: A Featured Biography*. (2023b, August 9). https://www.senate.gov/senators/FeaturedBios/Featured_Bio_Vandenberg.htm
5. Fox, N. J. (2000). Using interviews in a research project. *Research Approaches in Primary Care* (pp. 113-134). Radcliffe Medical Press/Trent Focus. https://www.researchgate.net/publication/253117832_Using_Interviews_in_a_Research_Project/citations
6. White, M. D., & Marsh, E. E. (2006). Content Analysis: a flexible methodology. *Library Trends*, 55(1), 22–45. <https://doi.org/10.1353/lib.2006.0053>
7. Nonnemacher, J. (2025). Do voters pay attention to transnational politics? Party positions, transnational families, and voter perceptions. *British Journal of Political Science*, 55. <https://doi.org/10.1017/s000712342400070x>
8. Результати голосувань на виборах червня 2024 р. до Європарламенту <https://results.elections.europa.eu/en/national-results/bulgaria/2024-2029/>
9. Chihaiia, M., Majcin, J., Domènech, B., & Villegas, R. (2024). EU Elections 2024: What do party manifestos say on key policy issues? (pp. 9, 10, 20). In *European Policy Center*. European Policy Centre. Retrieved from

<https://www.epc.eu/en/publications/EU-Elections-2024-What-do-party-manifestos-say-on-key-policy-issues~5b3f60>

10. Політична декларація ЄСН. <https://esn-group.eu/what-we-stand-for>
11. Новини на вебсторінці ЄСН. <https://esn-group.eu/news>
12. Kaleynska, T. (2023). The Political Crisis in Bulgaria/2021-2023/: Internal and External Consequences. *Perspective Politice. Special Issue.* 101-111
<http://perspective.politice.ro/index.php/ppol/article/view/211/199>
13. Гавріш, В.-Н. (2024, July 19). *Політичні віражі у Болгарії: ризики для українсько-болгарських відносин та безпеки регіону* (С. Герасимчук, Ed.). prismua.org. <https://prismua.org/wp-content/uploads/2024/07/Болгарія.pdf>
14. Crombois, J. F. (2025). Bulgarian foreign policy and the war in Ukraine: moving towards a more assertive pro-western foreign policy? *Cambridge Review of International Affairs*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/09557571.2025.2465889>
15. 47-о Народно събрание | Стража. <https://www.strazha.bg/parliaments/47/>
16. 48-о Народно събрание | Стража. <https://www.strazha.bg/parliaments/48/>
17. 49-о Народно събрание | Стража. <https://www.strazha.bg/parliaments/49/>
18. 50-о Народно събрание | Стража. <https://www.strazha.bg/parliaments/50/>
19. 51-во Народно събрание | Стража. <https://www.strazha.bg/parliaments/51/>
20. Лазарова, Р. (2025, March 13). “Величие” влиза в парламента с 10 депутати? | *Новини.бг*. <https://novini.bg/article/2025031309215420193>
21. Гавріш, В.-Н. (2025, February 28). *DECODING ENLARGEMENT PERSPECTIVES: VOICES OF CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES ON EU ENLARGEMENT* — *PrismUA* (В. Кравчук, Ed.; С. Герасимчук, Dir.). Pp. 8-13.
<https://prismua.org/en/english-decoding-enlargement-perspectives-voices-of-central-european-countries-on-eu-enlargement/>
22. Офіційна вебсторінка Європейської ради. Стаття опублікована під Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-review-march-2025-1/>
23. ПП-ДБ. (2024). *Предизборна програма: Октомври 2024*. https://ppdb.bg/wp-content/uploads/2024/10/2024october_ppdb_final.pdf

24. ГЕРБ. (2024). *Предизборна програма: Октомври 2024*.
https://gerb.bg/front/media/files/GERB-Programa_102024_1269940.pdf
25. Пресцентр партії ДПС (Догана) на Facebook
<https://www.facebook.com/presscenterdps>
26. АПС. (2024). *MANIFESTO of the MOVEMENT FOR RIGHTS AND FREEDOMS, October 2024*.
<https://www.dps.bg/images/izbori/izbori2024/manifest/Manifesto-EN.pdf>
27. Куучуук, І. (2024). *Біографія – Ilhan Куучуук*.
<https://www.ilhankyuchuk.eu/%D0%B1%D0%B8%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F/>
28. Пошук на сторінці Ілхан Куучуук за словом Ukraine. X (formerly Twitter).
https://x.com/search?q=from%3Ailhankyuchuk%20Ukraine&src=typed_query
29. Куучуук, І. [@ilhankyuchuk]. (2024, серпня 24). Today, we honor Ukraine's Independence Day, a testament to the enduring spirit of freedom. Their fight for sovereignty is our fight. In solidarity, we will always stand with Ukraine, knowing that their courage strengthens all of us who cherish freedom. [Tweet]. X (formerly Twitter). <https://x.com/ilhankyuchuk/status/1827252625621893164>
30. Куучуук, І. [@ilhankyuchuk]. (2024, лютого 23). Ukraine will win. [Tweet]. X (formerly Twitter). <https://x.com/ilhankyuchuk/status/1760955385718976978>
31. ALDE Party. (2025, February 25). *3 years of war: Liberals support Ukraine on its path to victory*. <https://www.aldeparty.eu/blog/news-11/3-years-of-war-liberals-support-ukraine-on-its-path-to-victory-133>
32. Відродження. (2024). *Външна политика, October 2024*.
<https://vazrazhdane.bg/икономика-и-работа/>
33. Відродження. (2024). *Отбрана, October 2024*. <https://vazrazhdane.bg/otbrana/>
34. Гавріш, В.-Н. (2024b, September 1). *Болгарський Вікенд №21. Перший випуск вересня*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/289
35. Українська Призма. (2024, November 14). *#Що там у сусідів*. (Болгарія Гавріш, В.-Н., Auth.; Невмержицька Ю., Ed.) Telegraph.
<https://telegra.ph/SHCHO-tam-u-susidiv-11-14>

36. БСП — ОБЕДИНЕНА ЛЕВИЦА. (2024, September 24). *Програма за ускорено развитие на България* <https://bsp.bg/news/view/26542-programa-za-uskoreno-razvitie-na-bylgariya-na-bsp-obedinena-levitsa.html>
37. Атанасова, В. (2024, October 21). “Русия е наш приятел”. Как БСП води кампанията си в Пловдив. *Свободна Европа*. <https://www.svobodnaevropa.bg/a/bsp-rusiya-bilbord/33166755.html>
38. Kostova, P. (2024, November 15). In Bulgaria, a secret Russian consulate is unveiled. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*. <https://www.rferl.org/a/russian-consulate-bulgaria-embassy-staff/33203708.html>
39. Борислав Гуцанов, БСП: Необходимо е нормализиране на отношенията с Руската федерация. (2022, July 1). bsp.bg. <https://bsp.bg/news/view/22596-borislav-gutsanov-bsp-neobhodimo-e-normalizirane-na-otnosheniyata-s-ruskata-federatsiya.html>
40. Гавриш, В.-Н. (2025b, February 16). *Българският Викенд №38. Другият випуск лютото*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/419
41. Лавчиев, Н., & Митов, Б. (2022, February 28). “Ужасно неадекватно”. Защо името на Стефан Янев вече върви заедно с думата “оставка.” *Свободна Европа*. <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31726604.html>
42. Стража. (2022, November 3). Гласуване №27: 48 Народно събрание – заседание от 3 ноември 2022 г. <https://www.strazha.bg/sessions/2022-11-03/votes/27/>
43. Български възход. (2024). *Програма на ПП "БЪЛГАРСКИ ВЪЗХОД"* <https://www.bgvazhod.com/bg/programa-na-pp-blgarski-vzkhod.html>
44. Български Възход. (2025, February 22). *Войната в Украйна трябва да завърши на масата на преговорите. Безкрайна война не може да съществува. С идването на новата американска администрация нещата вървят в тази посока*. <https://www.bgvazhod.com/bg/voynata-v-ukrayna-tryabva-da-zavrshi-na-masata-na-pregovorite-bezkrayna-voyna-ne-mozhe-da-sshchestvuva-s-idvaneto-na-novata-amerikanska-administratsiya-neshchata-vrvyat-v-tazi-posoka.html>

45. Гавриш, В.-Н. (2025с, March 23). *Болгарський Вікенд №41. Други випуск березня*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/466
46. ДПС. (2024). *Програма на ДПС*.
https://www.dpsbg.eu/images/horatavdps/%D0%98%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8_27.10/%D0%9F%D0%9B%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%A2%D0%98_/PROGRAMA_DPS_WEB_1.pdf
47. Гавриш, В.-Н. (2024с, November 3). *Болгарський Вікенд №28. Перший випуск листопада*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/346
48. Гавриш, В.-Н. (2024d, December 8). *Болгарський Вікенд №31. Перший випуск листопада*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/368
49. Гавриш, В.-Н. (2024е, December 29). *Болгарська субота*. (С. Герасимчук, Ed.). Telegram. https://t.me/CEE_fusion/375
50. МЕЧ. (2024). *Приоритети на МЕЧ*. <https://www.ppmech.bg/politiki/prioriteti>
51. Величие. (2024, May 30). *Предназначение и цели* <https://velichie.bg/bg-BG/Pages/MissionAndGoals>
52. Подкрепа за Ивелин Михайлов. (2025, March 5). *Видео на Ивелин Михайлов през 2022 година за Украйна и състоянието на България! Подкрепа За Ивелин Михайлов*. <https://www.facebook.com/watch/?v=1349116956111559>
53. Марков, Н. [@Николай Марков]. (2023, червня 16). *[Текст публікації Facebook, що починається зі слів «Според тях, аз не правя нищо! А според мен, те.»]* [Facebook post]. Facebook.
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0hNoTmKstqmgY0NLKX1Ds5cFgP9SWZb9n4QiaCosAE94zY6E1C46L74ADNmfqEe1l&id=100091687868760
54. Нова телевизия. (2024, June 10). *Ивелин Михайлов от “Величие”: По линия на Украйна имаме различия с “Възраждане”. Ние сме за неутралитет, НАТО и ЕС. С ГЕРБ работим добре във Ветрино | Glasove.com*. Glasove.com. <https://glasove.com/novini/ivelin-mihaylov-ot-velichie-po-liniya-na-ukrayna-imame-razlichiya-s-vazrazhdane-nie-sme-za-neutralitet-nato-i-es-s-gerb-rabotim-dobre-vav-vetrino>

55. Киркова, М. (2024, March 18). *Мрежа от групи в социалните медии разпространява дезинформация за зелената енергия и войната в Украйна*. Factcheck.bg. <https://factcheck.bg/mrezha-ot-grupi-v-socialnite-medii-razprostranyava-dezinformaciya-za-zelenata-energiya-i-vojnata-v-ukrajna/>
56. ИТН. (2024). *Програма - 2024*. <https://pp-itn.bg/programa-2023/#sector>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Список опитаних експертів та посилання на їхні відповіді.

Імена опитаних експертів	Інформація про опитаних експертів	Посилання на інтерв'ю та відредаговані транскрипти
Пламен Пантев (Plamen Pantev)	Засновник і директор "Інституту безпеки та міжнародних досліджень", Софія	Dr. Plamen Pantev.docx (Інтерв'ю в письмовій формі)
Благослав Міхайлов (Blagoslav Mihaylov)	Засновник та директор фонду "Стража" (Неурядова організація)	Blagoslav Mihaylov.docx <u>Запис</u>
Николай Блізнаков (Nikolay Bliznakov)	Виконавчий директор "Центру соціальної інтеграції", колишній депутат 7-го скликання Великих Народних зборів, директор соціологічного агентства "NEOCHRON"	Nikolay Bliznyakov.docx <u>Запис</u>
Жан Ф. Кромбуа (Jean F. Crombois)	Доктор сучасної європейської історії, асоційований професор кафедри європейських студій та завідувач кафедри політології та європейських студій Американського університету в Болгарії	Jean F. Crombois.docx <u>Запис</u>
Борис Петров Попіванов (Boris Petrov Popivanov)	Асоційований професор в університеті Св. Климента Охридського, Софія	Boris Popivanov.docx <u>Запис</u>
Дімітріна Петрова (Dimitrina Petrova)	Засновниця та директор організації BOLD (Bulgarians Organising for Liberal Democracy)	Dimitrina Petrova <u>Запис</u>

Додаток 2. Гайд, використаний під час проведення інтерв'ю (англійською)

Thank you for agreeing to take part in today's interview. Your insights are invaluable in shaping the understanding of Bulgarian internal and foreign politics. Please be aware that this conversation will be recorded and later transcribed for research purposes. Namely, the findings will be used in my thesis about Bulgarian-Ukrainian relations. Due to it being used in my thesis, your name and position has to be published with no anonymity. You're free to withdraw from participation, decline to answer any questions, or request the deletion of your responses at any time during the interview.

Do you agree with the terms and do you have any questions or commentaries before we begin?

Would you kindly tell me your name and position/specialty for the record?

1. Are you a member of any political party in Bulgaria? *If yes, proceed to the next question.* If not, do you sympathize with (support) any particular party or are you an independent observer or political analyst? *Proceed to the next question.*

2. **(If the respondent is a member of a political party)** How does your political party perceive helping Ukraine? What is its official stance on the question?

— Have there been any notable shifts in its position over time regarding helping Ukraine?

3. **(If the respondent is not a member of a political party or as a follow-up question about other political parties)** How do different political parties in your country, represented within the parliament, perceive helping Ukraine? What are their official stances on the question?

— Have there been any notable shifts in the position of these parties over time regarding helping Ukraine?

- After the elections of Atanas Zafirov in the party BSP, do you think that the general position of the party, from Ukrainian perspective, changed to be more pro-Ukrainian or pro-Russian?

— How would you describe statements and actions of the political parties APS (DPS-DPS; DPS-Dogan), ITN, MECh and Velich on this topic?

4. Who, among the parties and politicians, are the main proponents and opponents of helping Ukraine within your country?

— What main/key arguments do they use in explaining their positions?

— Are these views consistent across the political spectrum, or do they vary significantly?

5. What political parties, represented in the Bulgarian parliament, could be described as Euroatlantic (pro-EU, pro-NATO) or anti-Euroatlantic? Are there any other denominations that you could describe them as?

— Where would you put political parties GERB-SDS, PP-DB, DPS-New Beginning (DPS-Peevski), APS (DPS-DPS; DPS-Dogan), ITN, MECh, Velich and BSP on the spectrum of being pro-Ukrainian or pro-Russian?

6. During the most recent election cycles (October and June elections of 2024), were there any promises made by the political parties that won the elections regarding helping Ukraine? If yes, then what parties and what did they promise?

7. In a case of military/financial/humanitarian assistance to Ukraine being blocked by a presidential veto, what political parties would resist the motion and try to overrule it?

8. How would you describe the governments of Kiril Petkov (2021-2022), Gilib Donev (2022-2023), Nikolai Denkov (2023-2024) and Dimitar Glavchev (2024-2025) in terms of being pro-Ukrainian or pro-Russian?

— In your opinion, which of the described PMs did the most to help Ukraine and which one did the least?

— In your opinion, how would you describe the current PM Rosen Zhelyazkov in regards of being pro-Ukrainian or pro-Russian; how well does he help Ukraine?

— How were the political cabinets influenced in their decision-making regarding helping Ukraine by the political parties, at the time present within the parliament?

9. In your opinion, what would be the realistic maximum and minimum help a specific party within the parliament would be ready to give to Ukraine?

Closing and Conclusion.

Thank you for your valuable insight on the topic [...]. Would you like to add anything else before we end?

АНОТАЦІЇ

Кваліфікаційної роботи

Тема: Болгарсько-українські відносини. Позиції парламентських партій Болгарії щодо України (лютий 2022 - лютий 2025)

Студент: Гавріш Володимир-Назарій Валерійович

Рік навчання, факультет: БП-4, ФСНСТ

Науковий керівник: Гош Мрідула, доцент, PhD, доцент кафедри міжнародних відносин

Рецензент _____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи: Робота присвячена болгарсько-українським відносинам крізь призму зовнішньополітичного позиціонування парламентських політичних партій Болгарії в період із лютого 2022 до лютого 2025 року, в контексті російсько-української війни. На основі застосування методології політичного позиціонування партій, контент-аналізу офіційної документації партій та напівструктурованих інтерв'ю з експертами було виявлено ставлення болгарських політичних сил до українського питання. Здійснена класифікація болгарських парламентських політичних партій авторським методом за проукраїнською, проросійською та популістичною позиціями, з додатковою класифікацією на хиткі та стійкі позиції, залежно від послідовності їх дій та риторики. В межах 51 скликання болгарського парламенту, проукраїнська ПП-ДБ та проросійська “Відродження” мають стабільну позицію, тоді як інші політичні партії є популістичними або мають хитку позицію. Робота також охарактеризовує внесок болгарських урядів 2022-2025 рр. у формуванні болгарсько-українських відносин, взаємодії парламентських партій Болгарії з їхніми “родинами”, у політичних

групах Європарламенту. Попри проукраїнську більшість в межах 51 скликання болгарського парламенту, робота виявила ризики посилення популістських і проросійських сил, що ускладнить підтримку України. Робота наголошує, що від позиції ЄС та США щодо України істотно залежить прийняття рішень болгарського парламенту про допомогу Україні. Розбіжність та неузгодженість між ЄС та США призводитиме до пасивності та вичікувальної позиції болгарських партій.

Ключові слова: Болгарсько-українські відносини, зовнішньополітичні позиції партій, російсько-українська війна, допомога Україні, болгарські політичні партії

Short summary: The present research deals with Bulgarian-Ukrainian relations through the prism of the foreign policy positioning of parliamentary political parties in Bulgaria from February 2022 to February 2025, in the context of the Russian-Ukrainian war. Applying the methodology of political positioning of parties, content analysis of the official party documentatio and semi-structured interviews with experts, the attitude of Bulgarian political forces to the Ukrainian question was revealed. Bulgarian parliamentary political parties were classified by the author's methodology according to pro-Ukrainian, pro-Russian and Populist positions, with an additional classification into unstable and stable positions, depending on the sequence of party's actions and rhetoric. Within the 51st convocation of the Bulgarian Parliament, the pro_ukrainian PP-DB and the pro-Russian "Revival" have a stable position, while other political parties are either Populist or have unstable position. The work also characterizes the contribution of the Bulgarian governments of 2022-2025 in the formation of Bulgarian-Ukrainian relations, the interactions of parliamentary parties of Bulgaria with their "families" in political groups of the European Parliament. Despite the pro-Ukrainian majority within the 51st convocation of the Bulgarian Parliament, the work revealed the risks of strengthening Populist and pro-Russian forces, which will complicate support for Ukraine. The work emphasizes that the decision-making of the Bulgarian Parliament on assistance to Ukraine significantly depends on the position of the EU and the US towards Ukraine.

Disagreement and inconsistency between the EU and the US will lead to passivity and a wait-and-see attitude of the Bulgarian parties.

Key words: Bulgarian-Ukrainian relations, foreign policy positions of the political parties, Russian-Ukrainian war, aid to Ukraine, Bulgarian political parties